

Nederland verdient beter

Partijprogramma 2002

Inleiding

1. Samenleving: *samen leven*
2. Bestuurlijke vernieuwing: *democratie van de 21ste eeuw*
3. Gezondheidszorg: *zorgen dat de patient zijn zorg ontvangt*
4. Geboortenbeperking: *uit respect voor het leven*
5. Onderwijs: *kennis is ons kapitaal*
6. Cultuur: *sport, kunst en vrijetijdsbesteding*
7. Criminaliteitsbestrijding: *hoe handhaaf je een Groen beleid*
8. Landbouw: *eten wat de grond schaft*
9. Natuur: *kwaliteit belangrijker dan kwantiteit*
10. Milieubeleid: *naar een schone productie*
11. Dierenrechten: *respect voor eigen waarde van het dier*
12. Biotechnologie: *voorzorgsprincipe*
13. Ruimtelijke ordening, wonen en infrastructuur:
beter benutten wat we hebben
14. Automobilititeit: *beperking van de rij-rechten*
15. Belastinghervormingen: *meer logica in het systeem*
16. Duurzame economie: *milieuwinst wordt bedrijfswinst*
17. Basisinkomen: *maakt arbeid goedkoper*
18. Arbeidsmarkt: *banen in de strijd tegen armoede*
19. Ontwikkelingssamenwerking: *uitgaan van eigen kracht*
20. Migranten: *de aarde delen*
21. De Europese Unie: *uitbreiden en integreren*
22. Internationaal beleid: *een vredige en democratische wereld*

Inleiding

Het huidige politieke landschap is vlak: alle grote partijen lijken op elkaar. Zijn er soms geen tegenstellingen meer? Helaas, die zijn er wel, maar niemand durft ze aan de orde te stellen.

Er is een tegenstelling tussen ruim wonen en open landschap, tussen tolerantie en emancipatie, tussen mobiliteit en milieubehoud... Soms is het onvermijdelijk om een keuze te maken. In ieder geval is het noodzakelijk om een creatieve oplossing te bedenken. Dit is wat De Groenen proberen te doen. Je kunt de tegenstellingen ook onder de mat vegen, samen gaan regeren en roepen dat het goed gaat met Nederland. Dat is wat de paarse regering doet. Maar Nederland, vinden wij, verdient beter.

Nederland verdient beter. De ongebreidelde economische groei lijkt op een verslaving. Men praat maar over meer inkomen, meer wegen, meer van dit of meer van dat en beweert dat Nederland daarmee steeds rijker wordt. De Groenen menen echter dat de ware rijkdom ligt in zorg, vrijheid, goed onderwijs en de schoonheid van de natuur. En die ware rijkdom groeit helemaal niet in ons land. Het moet dus anders, de consumptie van luxe-goederen kan best een tandje minder. Een stabiele economie waarin de echte rijkdom voor alle burgers gewaarborgd is, dat is waar De Groenen voor staan.

Het uitgangspunt moet zijn dat we zodanig leven, dat we dat tot in lengte van dagen kunnen blijven doen. Met onze huidige productiewijze plegen we rooibouw op de aarde. Wij willen *nu* beginnen met een andere leefwijze, en geloven dat het leven daarmee aan kwaliteit wint.

Op sociale structuren moeten we zuinig zijn. De Groenen kiezen voor een samenleving op menselijke maat. Schaalvergrotingen – bij scholen en zorginstellingen, bij politie en openbaar bestuur – worden vaak uitgevoerd omdat ze meer winst opleveren, maar de verliezen op het menselijke vlak zijn aanzienlijk. Wij willen een wereld die voor mensen is te overzien, waarin zij zich met anderen verbonden voelen en waarin zij zelf hun verantwoordelijkheid kunnen nemen.

De toenemende desinteresse van de burger voor de politiek wordt volgens ons door de bestuurders zelf aangewakkerd: inspraak vindt men maar lastig en als men de bevolking al raadpleegt wordt keer op keer aan bezwaren van burgers voorbij gegaan. De Groenen vinden dat de

problemen met de mensen zelf, en niet over hun hoofden heen, moeten worden aangepakt.

In Nederland gaan we slordig om met zaken die onvervangbaar zijn. Unieke natuurgebieden worden ingeruild voor asfalt en beton. Eeuwenoude cultuurlandschappen worden opgeofferd voor de grillen van korte-termijndenkers die uit zijn op snel gewin. Wij willen een rem op de bouwdrift: iets vernietigen is snel gedaan, maar een natuurgebied doet er eeuwen over om te ontstaan.

Nederland verdient beter. De Groenen zijn niet bang om van de gebaande paden af te wijken en met concrete alternatieven aan te komen. Deelt u onze verfrissende kijk op de zaken? Wordt dan lid van De Groenen. Maar laat u in ieder geval inspireren door ons partijprogramma.

1. Samenleving: samen leven

Individualisering

De individualisering viert hoogtij. Ieder heeft zijn eigen mening, zijn eigen computer, zijn eigen auto, zijn eigen telefoon en zijn eigen huis. Het grootste aantal verenigingen bestaat uit één persoon! Dit verschijnsel neemt naast het positieve gevolg van de grotere vrijheid ook vereenzaming, moreel verval, vervlakking en vermoedelijk ook meer criminaliteit met zich mee.

Eigen waarde mens

De Groenen streven naar een samenleving waar oppervlakkigheid plaatsmaakt voor diepgang, onverschilligheid voor verantwoordelijkheid, cynisme voor idealisme, schreeuwende reclame voor het persoonlijk gesprek, taboe voor openheid; en waar vooroordelen verdwijnen ten gunste van de eigen waarde van mens en dier. In een dergelijke samenleving past geen scheiding tussen jongeren en ouderen, homo's en hetero's, allochtonen en autochtonen. Ieder mens wordt op zijn of haar kwaliteiten beoordeeld. Leeftijd, huidskleur, religie of geaardheid kunnen dus geen selectiecriteria zijn.

Samenlevingsvormen

Samen leven betekent respect voor elkaar opbrengen. Dat betekent dat er ook respect hoort te zijn voor de keuze die een ander maakt. Zo staan De Groenen positief tegenover mensen die verantwoordelijkheid voor elkaar durven nemen, of dat nu in een traditioneel of homohuwelijk is, of in de vorm van een leefgemeenschap of een commune. Degenen die hun samenlevingsvorm willen vastleggen in een

contract ter bescherming van de rechten van partner(s) en kinderen worden daartoe aangemoedigd. Er dient wel uiterst zorgvuldig te worden omgegaan met het adoptierecht. Het belang van het kind moet voorop blijven staan. Het op zich nemen van de verzorging van bejaarde ouders of grootouders door kinderen en kleinkinderen willen De Groenen ondersteunen, financieel en moreel.

Homoseksualiteit

Ook al is homoseksualiteit steeds meer geaccepteerd, de homo-emancipatie is nog steeds niet helemaal voltooid in bepaalde kringen van onze samenleving. Daarom blijft subsidieverlening aan belangenorganisaties als het COC belangrijk. Op scholen is weer sprake van vermindering van tolerantie ten aanzien van homoseksuele leerlingen en leraren. De overheid moet hier actief op reageren door voorlichting op scholen over homoseksualiteit veilig te stellen. Tevens dient tijdens de inburgeringstrajecten voor allochtonen aandacht besteed te worden aan homoseksualiteit, mede omdat homoseksualiteit voor sommige groepen allochtonen in een taboesfeer zit, of zelfs in een sfeer van discriminatie.

Verlofregelingen

Uitgebreide verlofregelingen voor ouders van minderjarige kinderen zijn wenselijk. Alleenstaande ouders dienen, in het huidige stelsel van sociale uitkeringen, ontheven te worden van sollicitatieplicht tot hun jongste kind twaalf jaar oud is.

In een groene samenleving leven mensen niet náást elkaar, maar vóór elkaar.

2. Bestuurlijke vernieuwing: democratie van de 21ste eeuw

Crisis in het openbaar bestuur

Aan het begin van de 21ste eeuw tekent zich een crisis af in het openbaar bestuur. Bij sommige verkiezingen blijft de meerderheid van de kiezers thuis, de achterban van politieke partijen slinkt, regelmatig komen politici in opspraak. Veel Nederlanders hebben nog maar weinig vertrouwen in de overheid. Dat heeft een aantal oorzaken. Politici werken te veel met verborgen agenda's en dichtgetimmerde regeerakkoorden, waardoor parlement en burgers buitenspel staan en inspraak een wassen neus is. Het overheidsoptreden is soms laks en inconsequent, bijvoorbeeld waar het gaat om handhaving van gestelde regels. Privatisering en marktwerking zijn te ver doorgeslagen. In het verlengde hiervan gedragen veel politici zich liever als handige zakenmensen dan als integere

volksvertegenwoordigers. En tot slot ontbreekt het de overheid soms gewoonweg aan slagvaardigheid en deskundigheid.

Om deze crisis te boven te komen, zijn staatkundige vernieuwingen gewenst, zoals de gekozen burgemeester. Minstens zo belangrijk is dat de overheid zich weer met overtuiging en bezieling opstelt ten dienste van de samenleving. De overheid moet vervolgens ook de moed hebben om de regels die ze stelt op consequente wijze te handhaven. De overheid moet een doorslaggevende invloed behouden als het gaat om het waarborgen van veiligheid en duurzaamheid. Waar privatisering gefaald heeft, moet deze worden teruggedraaid, zoals bij de spoorwegen. De verschillen in salariering tussen overheid en bedrijfsleven moeten kleiner worden. Tegelijkertijd moet de controle op bestuurlijke en ambtelijke integriteit worden verscherpt.

Gekozen formateur

Na een eeuw van uitstekende koninginnen - Emma, Wilhelmina, Juliana en Beatrix - is het koningshuis in Nederland een non-issue geworden, al is een erfelijke monarchie op humane en democratische gronden niet te verdedigen. Dit zo zijnde accepteren De Groenen de ambassadeursrol van het koningshuis, maar niet zijn staatkundige invloed. Niet langer moet de koningin de formateur aanwijzen; de bevolking moet dat doen.

Gekozen burgemeester

Naast de formateur dienen ook de burgemeesters en de Commissarissen der Koningin, die nu door de koningin worden benoemd, te worden gekozen, en wel rechtstreeks, dus niet vanuit de gemeenteraad of Provinciale Staten.

Stadsprovincies

De Groenen wijzen alle experimenten met grootschalige herverdeling, miniprovincies, stadsprovincies en dergelijke af, omdat op die wijze de lokale autonomie wordt ondergraven en de eigen mogelijkheden van de burgers om zelf te beslissen beknot worden. Dit soort geldverslindende bestuurlijke hobby's leidt er slechts toe dat er naast de drie bestuurslagen - gemeente, provincie en rijk - nog een extra vierde bestuurslaag wordt gecreëerd die besluitvormingsprocessen ondoorzichtig maakt en de bureaucratie vergroot. De Groenen kiezen ervoor om te investeren in de kwaliteit van de bestaande overheden. Het aantal zetels in de provinciale staten moet niet worden verkleind. De Groenen hebben er geen bezwaar tegen als gemeenten bepaalde bevoegdheden delegeren aan regionale samenwer-

kingsorganen, mits het daarbij gaat om het verwezenlijken van concrete doelen binnen een van tevoren vastgelegde tijdsduur.

Gemeentelijke herindeling

Grotere gemeenten werken niet doelmatiger en hebben geen grotere bestuurskracht dan kleinere gemeenten. Gemeentelijke herindeling, van bovenaf opgelegd, vergroot de afstand tussen burgers en bestuur en wordt daarom door De Groenen afgewezen. Verbetering van de bestuurspraktijk verdient verreweg de voorkeur boven herindelingen. Lokale bestuurders kunnen worden geschoold ten behoeve van samenwerking op regionaal niveau. Van grootschalige herindelingen kan eveneens worden afgezien door de provincie meer gezag toe te kennen in bovenregionale kwesties. Het probleem van randgemeenten die profiteren van de omvangrijke voorzieningen van centrumgemeenten dient financieel te worden opgelost door een betere verdeling van het gemeentefonds ten gunste van de centrumgemeenten.

Stemrecht jongeren en allochtonen

Het aantal spelers in onze democratie mag best worden vergroot. De Groenen willen 16- en 17-jarigen actief kiesrecht geven. Ook buitenlanders die minimaal vijf jaar in Nederland verblijven mogen hun stem uitbrengen bij verkiezingen en referenda op alle bestuursniveaus.

Referendum

Referenda en volksinitiatieven moeten worden aangemoedigd en niet door hoge opkomstrempels of dubieuze spelregels worden geblokkeerd. Uitslagen van referenda moeten door volksvertegenwoordigers serieus worden meegewogen in de oordeelsvorming, en kunnen leiden tot een herziening van een eerder ingenomen standpunt. Uitslagen van referenda mogen echter niet in het algemeen bindend worden, omdat iedere volksvertegenwoordiger zonder directe last en ruggespraak moet kunnen blijven beslissen. De Groenen kunnen zich in grote lijnen vinden in de Tijdelijke Referendumwet, met uitzondering van het hierin opgenomen quorum van dertig procent. Volgens de wet mag de uitslag van een referendum namelijk pas als een afwijzend advies worden beschouwd indien een meerderheid, bestaande uit minstens dertig procent van de kiesgerechtigden, zich in afwijzende zin uitspreekt. De Groenen vinden dit - zeker op gemeentelijk en provinciaal niveau - een te hoge eis en stellen voor het quorum te verlagen tot vijftientwintig procent.

Geschillen tussen overheden

Er wordt via de bestuursrechtspraak heel wat afgeprocedeerd tussen de verschillende overheden in Nederland. De maatschappelijke kosten hiervan zijn moeilijk zichtbaar, maar waarschijnlijk zeer hoog. De regering moet een commissie instellen die onderzoekt hoe geschillen tussen overheden op een andere, meer efficiënte manier kunnen worden beslecht.

Duurzaamheid

In alle drie bestuurslagen zal plaats moeten worden ingeruimd voor duurzaamheid.

Zoals er in alle bestuurslagen een wethouder, gedeputeerde of minister van Financiën is die alle beleidvoornemens financieel toetst, zo moet er ook op het gebied van duurzaamheid één lid van het dagelijks bestuur van gemeente en provincie en één minister verantwoordelijk zijn voor de duurzaamheid van alle beleidsvoornemens.

Deze bestuurder zal moeten kunnen ingrijpen in het beleid (de beleidsvoornemens) van al zijn collega-bestuurders. De Groenen stellen voor een Ministerie van (of voor, d.w.z. een minister zonder portefeuille) Duurzame Ontwikkeling in te stellen, met vergaande bevoegdheden op alle beleidsterreinen.

In de andere bestuurslagen vindt een zelfde ontwikkeling plaats.

3. Gezondheidszorg: zorgen dat de patiënt zijn zorg ontvangt

Neerwaartse spiraal

De gezondheidszorg is in de greep van een paradox. Wettelijke regelingen hebben voorwaarden gecreëerd om de positie van zorgvragers te versterken. Tegelijkertijd zet de marktwerking in de gezondheidszorg diezelfde zorgvrager achter in de klas. Als marktpartij maakt de patiënt geen schijn van kans. De praktijk laat dat ook zien. Belangen van kapitaal en macht maken dienstbaarheid aan het welbevinden van patiënten tot sluitstuk van het medisch bedrijf. Dat blijkt vooral 'aan het bed': directe zorg wordt gesnoeid en ingesnoerd in strakke tijdschema's, bepaald door handelingen en maximale tijd die voor een bepaalde handeling of serie handelingen nodig is. Zorgverleners wordt het onmogelijk gemaakt tegemoet te komen aan de behoeften die zij signaleren. En zelfs dit laatste, het signaleren, dreigt verloren te gaan. In opleidingen is eenzijdige aandacht voor instrumentele, geprotocolleerde zorg, gekoppeld aan waarneembare problemen. Tijd en aandacht zijn luxueus geworden. Hiermee komt het morele failliet van de

zorgverlening met rasse schreden dichterbij. Deze neerwaartse spiraal is te keren door niet te willen wat onverenigbaar is: patiëntenbelangen veilig stellen en marktwerking gebruiken. Wie het eerste wil, moet het tweede nalaten.

De werkers in de zorg

Wij onderscheiden hierin vrijwilligers, ziekenverzorger, verpleegkundigen, artsen en specialisten. De Groenen willen stimuleren dat de goedkopere zorgverleners taken overnemen van hun duurder collega's. De wettelijke mogelijkheden daartoe worden verruimd. Ervaren verpleegkundigen moeten routinetaken van een arts kunnen overnemen. Hetzelfde geldt voor ervaren ziekenverzorger en de eenvoudige taken van verpleegkundigen. De eindverantwoordelijkheid ligt bij de gene die zijn taken delegeert. Speciaal in de taken die vrijwilligers verrichten zien De Groenen graag een enorme groei. Het basisinkomen kan dit stimuleren. Met dit alles is het tekort aan personeel uiteraard niet in één klap opgelost. Door dit tekort ontstaan lange wachtlijsten en wordt het sociale aspect van de zorg verwaarloosd. Om dit op te lossen zullen de arbeidsvoorwaarden voor met name het lagere personeel beter moeten worden.

Sociale medische specialisten

Zoals hiervoor al geconstateerd: de marktwerking is minder geschikt voor de zorgsector. De Groenen willen, vergelijkbaar met de sociale advocatuur, ook sociale medische specialisten die patiënten helpen omdat er een medische noodzaak is en niet om er nog rijker van te worden.

Patiëntenbelang

De Groenen kiezen voor het patiëntenbelang als centraal uitgangspunt voor de inrichting van de gezondheidszorg. Van hieruit trekken we beleidslijnen.

Meer geld voor ouderenzorg

Zowel voor mannen als vrouwen neemt de gemiddelde levensverwachting toe. Dit gegeven zet de aankomende dubbele vergrijzingsgolf nog zwaarder aan. Meer dan ooit is het noodzakelijk om te anticiperen op zorg. Meer mensen worden steeds ouder en zij zullen een zware wissel trekken op zorgvoorzieningen en daarmee op het budget voor de gezondheidszorg. De Groenen zijn van mening dat ouderen nu en in de toekomst moeten kunnen rekenen op basale kwaliteit van zorg en zorgvoorzieningen. Aan deze kwaliteit hangt een prijskaartje. Als sprake is van een sterkere stijging van de uitgaven die noodzakelijk zijn om de vereiste kwaliteit van ouderenzorg te garanderen, menen De

Groenen dat zonder aarzeling moet worden besloten tot een hoger budget.

Overmatig beroep op gezondheidszorg

Tegelijkertijd willen De Groenen maatregelen om het overmatig beroep op gezondheidszorg af te remmen. Er is al jaren een toenemende tendens om naar de dokter te gaan, niet om te horen of men inderdaad ziek is, maar om zeker te weten dat men niet ziek is. Omdat de eerste lijn (huisartsen) deze zekerheid maar gedeeltelijk kan geven, dringen velen met succes aan op specialistisch onderzoek. Na een rondgang langs artsen, toestellen en allerhande onderzoeken keert men huiswaarts met de illusie zeker te weten voorlopig gezond te zijn. Een publiekscampagne en openbaar debat over zin en onzin van medisch onderzoek en stimulering van kritisch zelfbewustzijn zijn eerste stappen om deze overconsumptie aan te pakken.

Preventie

De Groenen hechten aan preventieve maatregelen. Hier liggen verbindingen met andere beleidsterreinen. Zo is er een overtuigende relatie tussen sociaal-economische omstandigheden en gezondheidsstatus en levensverwachting. Lucht- en bodemvervuiling bedreigen de gezondheid. Verder zijn mensen in achterstandswijken vaker ziek en leven ze korter, vooral als ze hierbij nog tot een allochtone bevolkingsgroep behoren. Dat is onaanvaardbaar. Alleen structurele armoedebestrijding en daadwerkelijke integratie van allochtone minderheden kunnen dit tij keren. Nu nog is er sprake van het spreekwoordelijke dweilen met de kraan open; gezondheidsproblemen die verband houden met armoede en afkomst worden niet bij de wortel aangepakt.

Ontmoediging roken

Een ander belangrijk punt is het ontmoedigen van roken. De Groenen willen een hogere accijns op tabakswaaren, een rookverbod in openbare ruimten (inclusief bussen en treinen) en een verbod op tabaksreclame. Sigarettenautomaten worden verboden. Geen kanker is eenvoudiger te voorkomen dan die welke direct verband houdt met roken.

Harddrugs

Druggebruik is een probleem dat zowel vanuit veiligheid als gezondheidszorg kan worden belicht. Vanuit de zorg bekeken, staan De Groenen op het standpunt dat het druggebruik niet moet worden gestimuleerd maar dat de producten die op de markt zijn van goede kwaliteit dienen te zijn. Bovendien behoren verslaafden niet

aan hun lot te worden overgelaten. De Groenen stellen voor de mogelijkheden uit te breiden om heroïne op doktersrecept aan verslaafden te verstrekken. Op deze manier wordt het druggebruik uit de criminele sfeer gehaald. Het komt bovendien de gezondheid en leefomstandigheden van druggebruikers ten goede. Verslaafden krijgen hulp bij het afkicken.

Softdrugs

Marihuana komt als medicijn beschikbaar voor die groepen patiënten die kenbaar maken daarbij duidelijk baat te hebben. De handel in cannabisproducten wordt gelegaliseerd, zodat zij kunnen worden voorzien van een kwaliteitskeurmerk, het gebruik beter controleerbaar wordt en openlijke voorlichting over het gebruik mogelijk wordt, onder meer op scholen.

Overgewicht

Overgewicht wordt in de westerse maatschappij een steeds serieuzer gezondheidsprobleem. Ook hier is preventieve voorlichting dringend gewenst. Problemen met overgewicht beginnen vaak al op jonge leeftijd. De overvloed aan reclame voor snoep, frisdrank en fast food, gericht op kinderen, moet door wettelijke maatregelen worden beperkt. Op scholen hoort geen ongezond voedsel verkocht te worden.

Alternatieve geneeswijzen

Alternatieve geneeswijzen zoals homeopathie, kruidengeneeskunde en acupunctuur dienen gelijkgesteld te worden met de officiële geneeswijzen. Daartoe zullen aan de alternatieve geneeswijzen dezelfde eisen moeten worden gesteld als aan de officiële geneeswijzen met betrekking tot effectiviteit, schadelijke nevenwerkingen, technische uitrusting, intercollegiale toetsing, bijscholing en controle door de geneeskundige inspectie. Wanneer aan bovengenoemde eisen wordt voldaan, dienen alternatieve geneeswijzen door de ziekenfondsen en ziektekostenverzekeraars vergoed te worden.

Abortus

De Groenen zien geen noodzaak het abortusdebat te heropenen. Geslachtsselectie in zogenoemde Genderklinieken, op andere dan medische gronden, wijzen De Groenen af. Abortus provocatus met als enige reden dat de sekse van het kind niet overeenstemt met de wens van de ouders wijzen De Groenen eveneens af, ook wanneer het mensen uit een andere cultuur betreft.

Euthanasie

De Groenen willen een wettelijke regeling

voor gevraagde hulp bij het zelfgewilde sterven. Passende middelen moeten onder voorwaarden beschikbaar komen, zowel voor ongeneeslijk zieken die ernstig lijden, als voor mensen die om andere redenen met humane middelen willen sterven. Leven is een recht, maar geen plicht. De overheid heeft de plicht het leven van burgers te beschermen, maar niet tegen de uitdrukkelijke wil van iemand in. En vanzelfsprekend dient de regeling te voorzien in maximaal uitsluiten van misbruik van noodzakelijke inslaapmiddelen en van het gebruik ervan zonder dat de dood werkelijk was bedoeld, zoals wanneer een patiënt in wanhoop zegt te willen sterven maar eigenlijk alleen meer zorg behoeft.

4. Geboortenbeperking: uit respect voor het leven

Geboortenbeperking

Een hevige bedreiging voor het leven op aarde is de tomeloos groeiende bevolkingsomvang. Nog steeds is sprake van een explosieve groei van de wereldbevolking. Zo wordt India binnenkort net als China een land met meer dan een miljard inwoners. Vervuiling van het milieu is direct gerelateerd aan de bevolkingsaanwas. Meer mensen zorgen voor meer afval, hebben meer voedsel nodig, verbruiken meer grondstoffen, hebben meer ruzie, hebben minder leefruimte, krijgen minder aandacht en hebben meer geld nodig. De conclusie is helder: geboortenbeperking is noodzaak. Gebeurt dat niet, dan eindigen wij allen als de bacteriën op een beperkte voedingsbodemp: na ongebreidelde groei volgt ongekende sterfte.

Ook in Nederland

De Groenen durven de noodzakelijke conclusies te trekken. Het is ethisch onjuist om in deze zaken alleen naar ontwikkelingslanden te wijzen. Geboortenbeperking begint bij jezelf, juist bij onszelf. Eén Nederlander vervuilt evenveel als ruim 30 mensen in de Derde Wereldlanden. Geboortenbeperking in Nederland is dus vele malen effectiever dan in deze landen. Bovendien is beperking van ons aantal effectiever dan menige milieumaatregel. Het wordt hoog tijd dat wij de hand in eigen boezem steken, al was het alleen maar om andere landen met open vizier tegemoet te kunnen treden. De mensheid is tot een gevaar voor de aarde geworden door zichzelf boven alle andere levende wezens te stellen. Wijzen naar andere volken geeft de indruk dat wij ons als Nederlanders boven andere mensen stellen.

Voorlichting

De Groenen zijn op die grond voorstander van voorlichting over geboortenbeperking. De doelstelling is een maatschappelijke discussie over de natuurlijke bevolkingsgroei in Nederland. Met nadruk willen wij dit aspect van de groei los zien van het vluchtelingenvraagstuk. Naar onze mening is dat een probleem van een geheel andere orde. De Groenen willen jongeren voorlichten over de verantwoordelijkheden die ze moeten dragen na de geboorte van een kind. Door deze voorlichting hopen wij bovendien het aantal ongewenste zwangerschappen tot een minimum te beperken.

Kinderbijslag

Daarnaast willen De Groenen de kinderbijslag voor het eerste kind licht verhogen, maar voor het tweede kind sterk verlagen, voor het derde kind halveren en voor verdere kinderen afschaffen. Dat geldt overigens niet voor kinderen van een meerling.

Voorbehoedmiddelen

Voorbehoedmiddelen dienen gratis verstrekt te worden, indien nodig inclusief controle door een arts. Vrijwillige sterilisatie moet uit de taboesfeer worden gehaald. Vergrijzing zien wij niet als een probleem. Ouderen zullen langer volwaardig aan de maatschappij kunnen deelnemen en de werkloosheid onder jongeren zal kunnen dalen.

Mondiaal niveau

Ook op Europees en mondiaal niveau dienen wij ons voor deze zaken in te zetten. Van groot belang is hierbij de steun aan de emancipatie van de vrouw, wereldwijd. Voor vrouwenrechten moet internationaal meer aandacht komen. Het onderwijs aan vrouwen moet worden verbeterd en zij moeten praktische en financiële steun krijgen bij het verwerven van een grotere economische zelfstandigheid. Dit alles dient te geschieden door aan te sluiten bij bewegingen die er al zijn en volgens de inzichten van de vrouwen aldaar. We moeten ervoor waken onze eigen culturele norm op te leggen, want dit zal de spanningen ter plaatse alleen maar vergroten en getuigt bovendien niet van respect.

5. Onderwijs: kennis is ons kapitaal

Voorwaarden voor goed onderwijs

De Groenen vinden dat het rijk de voorwaarden hoort te scheppen voor evenwichtig onderwijs, terwijl het onderwijzend en niet-onderwijzend personeel, de

leerlingen en de ouders invulling moeten geven aan dit onderwijs. Door de vele structurele veranderingen van de afgelopen jaren komen leerkrachten echter te weinig toe aan datgene waarvoor ze zijn opgeleid: leerlingen begeleiden en onderwijzen.

Schaalvergroting in het onderwijs werkt verkillig van school en maatschappij in de hand, en wordt louter door financiële overwegingen ingegeven. Zelfstandig werken tijdens de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs, een nog groter experiment dan de basisvorming en ingevoerd over de hoofden van leerkrachten en leerlingen, is op zichzelf een goede onderwijsvorm. Het is echter noodzakelijk extra middelen beschikbaar te stellen om de uitvoering ervan op voor leerlingen en docenten aanvaardbare wijze mogelijk te maken. In de praktijk blijkt dat zowel voor leerlingen als voor docenten een te grote taakverzwaring is opgetreden. Een samenleving die niet investeert in goed onderwijs, investeert niet in de toekomst. Ruimere financiële middelen zijn nodig om minimaal het Europese gemiddelde van zes procent van het bruto nationaal product te halen.

Kleinere klassen

De Groenen willen de kwaliteit van het basisonderwijs en de basisvorming verder verbeteren. Dit moet gebeuren door nascholing van leerkrachten, vorming van kleinere klassen en begeleiding van directies.

Ook meer assistentie van leerkrachten in en buiten de klas, bijvoorbeeld op het gebied van audiovisuele middelen en computeronderwijs, zou een goed middel zijn. Rommelen aan de bestaande structuren, hetzij financieel hetzij beleidsmatig, geeft slechts onrust en leidt de aandacht af van de zaken waar het om gaat. De Groenen geloven niet alleen in grootscheepse onderwijsvernieuwing van bovenaf, maar ook in vernieuwing op initiatief van de scholen zelf. Daar hoort bij dat fusies in het onderwijs niet meer door de overheid worden opgedrongen. Het is wenselijk dat een omgekeerde beweging, het splitsen van te grote, niet werkbare onderwijsinstellingen, mogelijk wordt gemaakt.

Onderwijs op maat

Om meer toe te kunnen komen aan onderwijs op maat wordt de bovenbouw van de basisschool (dat is vanaf groep 5) gesplitst in twee niveau's. Eén met een verwachte uitstroom naar VMBO of HAVO en één met een verwachte uitstroom naar HAVO of VWO. Op deze wijze krijgen zowel de snelle als de langzame leerlingen de aan-

dacht die ze nodig hebben. Bovendien werkt het emanciperend voor kinderen die wel goed kunnen leren maar die hier van huis uit niet in gestimuleerd worden. Ook in het voortgezet onderwijs wordt vanaf het begin weer gedifferentieerd naar niveau.

Opwaardering wereldoriënterende vakken
In het onderwijs kennen we vakken die gericht zijn op de latere beroepsuitoefening, waaronder alle exacte, technische en administratieve vakken. Ook de talen vallen daar grotendeels onder. Verder zijn er vakken zoals tekenen, muziek en lichamelijke oefening, die bijdragen tot een creatieve en lichamelijke ontplooiing. Ten slotte zijn er wereldoriënterende vakken, waartoe biologie, geschiedenis, aardrijkskunde, filosofie, maatschappijleer, geestelijke stromingen, psychologie en levensbeschouwing gerekend kunnen worden. De Groenen bepleiten een opwaardering van de laatste twee groepen in het basis- en voortgezet onderwijs, met vergrote aandacht speciaal voor de vakken geschiedenis, biologie en aardrijkskunde. Vooral het laatstgenoemde vak draagt bij aan een beter inzicht in ontwikkelingen in de veranderende wereld. Bij biologie moet tijd ingeruimd worden om basiskennis van de ecologie bij te brengen.

Sociale zelfredzaamheid

De informatie- en communicatietechnologie is waardevol, maar vanuit onze doelstelling dienen andere, even belangrijke intermenselijke communicatiemiddelen in stand te worden gehouden. De school dient de leerling middelen aan te reiken ter overleving in zijn latere leven. De jongere moet zich niet alleen voorbereiden op haar of zijn rol in het arbeidsproces, maar moet zich ook persoonlijk kunnen vormen. De leerling moet leren omgaan met eigen en andermans gevoelens en gedrag. Bij deze vakken moeten onderwerpen als relaties met anderen, omgaan met reclame, conflicthantering, verslavende middelen, seksualiteit, lessen over de liefde en de gevolgen van de bevolkingsgroei voor het milieu een belangrijke plaats innemen. Te weinig worden jongeren op dit moment gestimuleerd hun gevoelens te bespreken. Te veel relaties mislukken door misverstanden en problemen in de communicatie, die kunnen worden voorkomen door te leren van de ervaringen van anderen en de wetenschappelijke inzichten die daarover bestaan. De Groenen achten het van groot belang dat ook aan deze onderwerpen aandacht gegeven wordt.

Hoger onderwijs

Over de gehele linie, maar vooral in het hoger onderwijs, komen er kleinere klassen en meer mogelijkheden tot persoonlijk contact tussen docent en student. Naar inbreng van studenten ten aanzien van het onderwijs dient serieus geluisterd te worden. Vooral de universitaire student is niet slechts consument maar ook producent van kennis en kritische reflectie. Studenten krijgen echter geen invloed op de exameneisen. Filosofie en de geschiedenis van het vak worden verplichte onderdelen van iedere studierichting - mechanica begon bij het wiel en de hefboom. Hoger onderwijs dient waardenvrij te zijn. Bedrijfsleven en commercie mogen geen invloed hebben op het curriculum. Het hoger onderwijs moet toegankelijk zijn voor alle bevolkingsgroepen. Vooral kinderen van ouders met een laag inkomen moeten goede mogelijkheden hebben om te gaan studeren. Het basisinkomen, zoals voorgesteld door De Groenen zal vanzelfsprekend ook worden uitgekeerd aan studenten. Het staat vrij om daarnaast bij te verdienen dan wel te lenen bij commerciële banken. Vanzelfsprekend geldt de studiemogelijkheid ook voor werkende jongeren. Aan de leeftijd van studenten worden voortaan geen grenzen gesteld. Iedereen die aan een studie begint krijgt een 'stripkaart' van vijf onderwijsjaren. Deeltijdstudenten mogen deze stripkaart in een langere periode opmaken.

OV-kaart studenten

Om de studie voor iedereen uit alle regio's van Nederland toegankelijk te houden blijft voor studenten de mogelijkheid over een OV-kaart te beschikken bestaan. Daarmee blijft ook het volgen van extra onderwijs in andere steden mogelijk. Om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen, wordt ook in het hoger onderwijs gestreefd naar kleinere groepen; geen hoorcolleges voor honderden mensen meer. Zolang dit wel voortduurt, mogen geen bindende studieadviezen worden gegeven aan studenten. Studenten moeten weer direct invloed krijgen op het onderwijsprogramma. Inspraak van de studenten op alle niveaus is noodzakelijk voor een goede onderwijskwaliteit.

6. Cultuur: sport, kunst en vrijetijdsbesteding

Duurzame vrijetijdsbesteding

De vrije tijd neemt in ons leven een steeds grotere plaats in en dat zal in de toekomst nog verder toenemen als de werktijden worden verkort. Deze vrije tijd vullen we in door vakanties, zorg voor anderen, tv-kijken, lezen, sporten, culturele activi-

teiten, het creëren of bezichtigen van kunst en andere dingen die het leven aangenaam maken. De Groenen vinden het belangrijk dat vrije-tijdsbesteding plaatsvindt op een duurzame wijze. Vakantie-reizen die het ecologisch evenwicht in vakantiebestemmingen aantasten keuren we sterk af. Dat geldt ook voor de herriemakende speedboten op onze meren en het milieuvervuilende gekakker met crossmotoren en racewagens, dat men ook wel eens als sport wil typeren. De Groenen leggen in hun vrije tijdsbeleid de nadruk op sport, kunst en cultuur.

Genieten van de natuur

De Groenen zijn van mening dat waardering van de natuur pas echt kan ontstaan als mensen een zekere mate van kennis van de natuur bezitten. Het opdoen van kennis van inheemse planten en dieren dient een verplicht vak te worden, dat gegeven wordt tijdens wandelingen in de natuur.

Overheidsingrijpen

Cultuurpolitiek moet de markt corrigeren en niet andersom. Niet alleen uit overwegingen van kwaliteit, spreiding en participatie (aanbod betaalbaar houden), maar ook omwille van een pluriforme samenleving en een maximale vrijheid van meningsuiting, die in gevaar kunnen komen door dominante en monopoliserende marktkrachten. Als door het vrije spel der krachten kwaliteit, diversiteit, creativiteit en toegankelijkheid niet zonder meer gewaarborgd zijn, is overheidsingrijpen een noodzakelijke keuze.

Culturele vrijplaatsen

De geestelijke infrastructuur in ons land verdient een financiële impuls. De kunstbegroting zal daarom worden verhoogd. Subsidiereregelingen voor cultuur- en kunstuitingen dienen te verschuiven naar kleinschalige, niet-pretentieuze projecten. Ook moet gemeenschapsgeld beschikbaar komen voor 'culturele vrijplaatsen', waar iedereen die dat wil gebruik kan maken van de faciliteiten die nodig zijn om de persoonlijke creativiteit tot expressie te brengen. Bijvoorbeeld publieke ateliers, galeries, tijdschriften, theatertjes en festivalterreinen, al of niet buurtgebonden.

Toegankelijkheid

Podiumkunsten, film en musea behoren zonder restricties onder het lage BTW-tarief. Jongeren moeten vroeg in aanraking komen met kunst en cultuur. Daarom moeten musea voor jongeren tot 21 jaar gratis toegankelijk worden.

Publieke omroep

Het cultuurbeleid ten aanzien van de televisie dient gericht te zijn op bevordering van meer kwaliteit in de programma's. De televisie is een goed medium om allerlei belangwekkende en onbekende terreinen onder de aandacht te brengen van het publiek. De Groenen verkiezen één of twee kwalitatief goede publiekszenders boven de huidige drie, die steeds meer concurrenten te lijken op hun commerciële concurrenten. De Groenen streven er naar dat deze zenders reclamevrij worden.

Sport

Het bevorderen van de mogelijkheid tot sporten, als inspanning en ontspanning tegelijk, verdient hoge aandacht, juist omdat jong en oud hieraan zoveel vreugde beleven. In basis- en voortgezet onderwijs moeten meer vakleerkrachten voor sportbeoefening worden aangesteld. Om kwetsbare groepen zoals aan huis gekluisterde ouderen gezond te houden behoren de beweging-stimulerende radioprogramma's van de NOS weer in ere te worden hersteld.

7. Criminaliteitsbestrijding: hoe handhaaf je een Groen beleid

Subjectieve onveiligheid

Gevoelens van onveiligheid nemen toe. Dit ligt niet altijd aan een objectieve daling van de veiligheid van de burgers. De subjectieve onveiligheid vindt een oorzaak in de vergrijzing: ouderen zijn het meest kwetsbaar voor criminaliteit en voelen zich ook eerder onveilig. Bovendien wordt het aantal jongeren kleiner; maar degenen die zich crimineel gedragen doen dat op steeds agressievere wijze.

Individualisering

Een oorzaak van onveilige gevoelens is de individualisering, het verdwijnen van de sociale samenhang in de wijken. Iets meer dan 60 procent van de ouderen heeft zelfs geen tot zeer weinig contact met jongeren (inclusief kleinkinderen). De Groenen zien dan ook veel in projecten om ouderen weer in contact te brengen met jongeren, of andersom, door bijvoorbeeld jongeren voor een zakcentje klusjes te laten opknappen voor ouderen.

Zichtbare agenten

De Groenen zijn blij met de uitbreiding van de politie. Wij willen meer blauw op straat. De meeste agenten hebben een hekel aan administratieve taken. Het opnemen van een aangifte of het uitwerken van een proces-verbaal moeten ze kunnen delegeren. De politie moet ook 's avonds en in de nachtelijke uren meer

worden ingezet. Negentig procent van de criminaliteit voltrekt zich namelijk tussen acht uur 's avonds en zeven uur 's ochtends, terwijl dan slechts vier procent van de dienders aan het werk is. In het landelijk gebied moet elke gemeente minimaal over één politiepост beschikken.

Uitbannen alcoholreclame

De Groenen sluiten zich aan bij het verlangen naar meer veiligheid op straat. De oplossing ligt niet alleen bij meer zichtbaar blauw op straat, maar ook bij een krachtadige campagne tegen drank- en drugsmisbruik. Het uitbannen van de alcoholreclame is daarvoor een eerste voorwaarde.

Vermogens- en geweldsdelicten

Het gebruik van softdrugs is reeds gelegaliseerd. Dat moet ook gebeuren met de handel in en de teelt van softdrugs. Zodoende komt er een einde aan een gespleten situatie: legale verkoop via de 'voordeur', illegale toelevering via de 'achterdeur'. De hierdoor vrijkomende politiecapaciteit kan dan beter benut worden voor de bestrijding van vermogens- en geweldsdelicten en kleine criminaliteit.

Witte-boordencriminaliteit

Wet- en regelgeving worden aangepast om buitenproportionele verrijking binnen de mazen van het recht te voorkomen. Vooral de wetgeving over onroerend goed wordt herzien, mede om witwassen van onrechtmatig verworven inkomsten beter te bestrijden.

Racismebestrijding

De overheid gaat een actief opsporings- en vervolgingsbeleid voeren tegen racisme en discriminatie. Discriminerende leuzen, spandoeken, toespraken en pamfletten moeten altijd tot vervolging leiden.

Inkomensafhankelijk boetesysteem

De Groenen zijn verder voorstander van een inkomensafhankelijk boetesysteem voor overtredingen. Beboeting met een geldbedrag moet door iedereen in gelijke mate als een straf worden gevoeld. Dat betekent dat iemand met meer geld een zwaardere geldboete krijgt opgelegd dan iemand met minder inkomen.

De maxima voor boetes voor bedrijven die de wet overtreden moeten vereenvoudigd worden. Nu is het helaas soms zo dat misdaad loont. Een boete van een miljoen is niets voor een groot bouwbedrijf. Teven moet als straf uitgesproken kunnen worden dat de bestuurders van een veroordeelde vennootschap geen bestuursfunctie meer mogen vervullen.

Verkeersveiligheid

Na een aantal veroordelingen wegens overtredingen die de verkeersveiligheid ernstig in gevaar brachten, zoals rijden onder invloed of een ruime snelheidsovertreding op een drukke weg, willen wij de rijbevoegdheid ontnemen.

8. Landbouw: eten wat de grond schaft

Het roer moet om

Mensen kunnen geen voedsel maken. Zij kunnen alleen in de keuken bereiden wat de natuur hen aan levensmiddelen schenkt. Wie de natuur verspeelt, raakt aan het leven zelf, allereerst het eigen menselijk leven. Genetische manipulatie, bio-industrie, BSE en MKZ leiden tot onzekerheid over de kwaliteit van ons voedsel. Het huidige landbouwbeleid is niet duurzaam en houdt geen rekening met het welzijn van dieren. Het roer moet om! In een ecologische economie dient een landbouw- en voedselbeleid voorop te staan dat de natuur en de arbeid herstelt en behoudt.

Ecologische landbouw

Ecologische landbouw wordt de gangbare landbouw. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in de landbouw moet op de middellange termijn tot het verleden behoren. Ziekten en plagen worden voorkomen door meer diversiteit in gewassen en het gebruik van 'natuurlijke vijanden' van insecten. Er moet naar worden gestreefd dat in 2010 vijftien procent van alle landbouwproducten biologisch wordt geproduceerd. In 2020 moet dit minstens vijftig procent zijn. Op biologisch voedsel wordt geen, of minder, BTW geheven. Ecologische landbouw werkt zoveel mogelijk met de eigen krachten, energieën, evenwichten, kringlopen én grenzen van de natuur. Daarop worden technologie en middelen georiënteerd.

Ecologisch houdbare productie

In een markteconomie dient de winkelprijs de volledige sociale en ecologische kosten te berekenen van een veilige en verantwoorde voedselproductie. Een markt van overproductie levert onderprijzen. Landbouwsubsidies moeten niet meer worden verstrekt voor producten, maar voor activiteiten. Deze productiewijze en prijsvorming zullen daarom door democratische wetgeving moeten worden gecorrigeerd. Daarom dient, te beginnen in Nederland, de EU en de overige hoge-productielanden die de dienst uitmaken in de wereldhandelsakkoorden (GATT/WTO), de productie zodanig te worden

omgevormd, dat ze ecologisch houdbaar wordt. Er mag niet meer gedumpt worden ten koste van landbouw in andere landen en gebieden.

Dierziektenbeleid

De aanpak van de varkenspest in 1995 en de mond- en klauwzeerepidemie in 2001 hebben laten zien dat het Europese dierziektenbeleid nodig aan herziening toe is. Het is volstrekt onaanvaardbaar dat alleen om economische redenen miljoenen gezonde dieren worden gedood en vernietigd.

Varkensfonds

De vanwege mest en pest onaanvaardbaar geworden varkenshouderij kan hier tot voorbeeld strekken. Zolang de markt de werkelijke sociaal-ecologische kostprijs niet berekent, door overaanbod, zijn De Groenen voorstander van een door de overheid beheerd 'varkensfonds'. De consument betaalt per pond varkensvlees 15 eurocent heffing (analoog aan de ecotax op bijvoorbeeld benzine). De boer krijgt uit dit fonds 9 euro uitbetaald voor elk varken dat in Nederland wordt geslacht (om internationaal gesleep met dieren tegen te gaan), tot een maximum van 1000 varkensplaatsen per bedrijf. De varkensdichtheid kan aldus, zonder inkomensbedreiging voor de boeren, worden ingekrompen. Er wordt niet meer massaal veevoer geïmporteerd, vooral niet uit de Derde Wereld. Dieren kunnen goed en gezond worden gehouden. Het mestprobleem verdwijnt. Vlees wordt niet meer voor dumprijzen afgezet en verhandeld. Een dergelijke premie voor de boeren is geen overheidssubsidie die boeren maakt tot bedelaars. Het is een correctie op de te lage markt/winkelprijs. Waar de markt ecologisch wordt, zal zij zelf de ecologische kostprijs gaan berekenen. Dan kan het fonds beëindigd worden. Men kan een dergelijk fonds ook invoeren voor andere hoofdproducten, zoals rundvlees, zuivel, brood, groenten en pluimvee producten. In ruil voor de sociaal-ecologisch kostendekkende prijzen voor boer en tuinder maken zij afspraken voor een sociaal-ecologische wijze van omgaan met grond, water, planten, dieren en middelen. De bio-industrie moet op termijn volledig worden verboden.

Garantieprijs

Om werkelijk duurzame landbouw, tuinbouw en dierhouding mogelijk te maken, moeten er (uiteindelijk op internationaal niveau) garantieprijsen voor bijvoorbeeld graan, melk en vlees worden vastgesteld. Er moet een (deels) gegarandeerde afzet komen voor biologisch voedsel, bijvoor-

beeld naar ziekenhuizen, verzorgingshuizen, enz.

Grensbeschermingen

Als Nederland in de landbouw sociaal en ecologisch orde op zaken heeft gesteld, kan het dit in de EU overtuigend propagieren. Intussen zijn grensbeschermingen nodig, met heffingen en controles, opdat onze markten niet met dumpproducten worden verstoord. Zo'n buitengrensbeleid zal ook in de EU en GATT/WTO tot stand moeten komen. Regionale distributie van landbouwproducten wordt bevorderd.

Omgekeerde ruilverkaveling

Een levend platteland behoudt levende dorpen met een extensieve en arbeidsscheppende boerenbevolking. Niet een minimaal aantal kapitaalintensieve megabedrijven, maar vele familiebedrijven. Er dient zich in feite een omgekeerde ruilverkaveling te voltrekken. Van schaalvergroting, volumebeleid en intensivering naar kwaliteitsverbetering, schaalverkleining en gemengde productie. In Nederland blijft natuur allereerst plattelandsnatuur. Tussen boeren en natuurbeschermers is de afgelopen tijd een wig gedreven. Zij worden weer bondgenoten in de strijd voor een beter buitengebied. Boeren nemen zoveel mogelijk deel aan de productie van natuur, bijvoorbeeld door beperkt maaien, braakleggen van perceelranden, slootkantbeheer en aanleg van houtwallen. Boeren moeten hiervoor ook inkomen ontvangen.

9. Natuur: kwaliteit belangrijker dan kwantiteit

Grootschalige natuurgebieden

Op de schaal van Nederland zullen natuur en landschap altijd nauw verweven zijn met de inrichting van steden, dorpen en het hele buitengebied. Nederland is te klein voor grootschalige, zelfregulerende natuurgebieden. Niet-duurzame cultuur en economie leiden tot natuur- en landschapsvernietiging. Op de lange termijn kan natuurbeleid alleen maar slagen in een verduurzamde samenleving. Op de korte en middellange termijn moet het natuurbeleid de druk van de economische expansie en de milieuvernietiging zien te weerstaan. Extra maatregelen zijn dringend noodzakelijk.

Ecologische Hoofdstructuur

Door de aanleg van "nieuwe natuur" groeit het areaal natuurgebied in Nederland enigszins. Echter, de kwaliteit van de natuur - de biodiversiteit - neemt nog altijd af. Vooral de milieudruk (verdroging, verzuring, vermesting, stikstof en zware metalen) frustrereert het natuur-

beleid. De overheid heeft het plan opgevat van een samenhangend, landelijk netwerk van natuurgebieden en tussenliggende verbindingen, analoog aan het rijkswegennet. De Groenen ondersteunen dit streven, maar om de Ecologische Hoofdstructuur tijdig te realiseren is de versnelde aankoop van de benodigde gronden essentieel. Daarvoor zijn een substantiële verruiming van het budget en de inzet van het middel onteigening (zoals ook bij rijkswegenaanleg gebeurt) nodig. Bovendien dienen gebieden die volgens het rijksplan in de toekomst als natuurgebied worden aangekocht planologisch (via streek- en bestemmingsplannen) te worden gevrijwaard van tussentijdse aantastingen. De verantwoordelijke minister ziet hierop toe, desnoods via een aanwijzingsbesluit.

Natuurcompensatie

De compensatie voor onontkoombare aantasting van natuurgebieden en leefgebieden van de 650 bedreigde soorten van dieren en planten moet wettelijk worden verankerd in dezelfde procedures als waarin de aantasting wordt geregeld. Dat betekent dat bij het ontbreken van draagvlak voor natuurcompensatie er ook geen aantasting kan plaatsvinden.

Milieunormen

Voor het herstel van de natuurkwaliteit binnen en buiten de Ecologische Hoofdstructuur worden de milieunormen op duurzaam overleven van een soortenrijke natuur afgestemd. Nu zijn ze slechts afgestemd op duurzaam overleven van de mens. Biologische landbouw, schone productieprocessen, drastische beperking van de automobiliteit en milieubewust gedrag worden via het belastingstelsel sterk bevorderd.

Naleving internationale verdragen

Nederland moet veel beter zijn verplichtingen nakomen in het kader van internationale natuur- en milieuverdragen, zoals het Biodiversiteitsverdrag, de Europese vogel- en habitatrichtlijn en het Kyoto-protocol. Ook moet Nederland zich houden aan de Verklaring van Stade, waarin Duitsland, Denemarken en Nederland hebben afgesproken dat geen windmolens in de Waddenzee worden geplaatst. De plaatsing van windmolens op de Afsluitdijk moet dan ook worden afgeblazen, want hierdoor zullen jaarlijks 10.000 tot 15.000 vogels de dood vinden. Er zijn in Nederland veel geschiktere plekken voor windmolenparken. Zie hoofdstuk 10 onder "Energie". Het budget voor de bescherming van met uitsterven bedreigde diersoorten wordt verdubbeld.

Stiltegebieden

De komst van meer stiltegebieden en nachtduister is gewenst. Op autosnelwegen kan de verlichting 's nachts minder fel of zelfs helemaal niet branden. Dit zorgt voor een vermindering van de verstoring van het nachtleven van dieren. Bovendien remt het de snelheid van de autobedrijver, waardoor het aantal sterfgevallen van zeldzame dieren eveneens zal afnemen.

10. Milieubeleid: naar een schone productie

Milieu begint ook bij de overheid

Het milieubeleid van het paarse kabinet komt vooral tot uiting in de 'Postbus 51'-spotjes. 'Een schoon milieu begint bij jezelf', is daarin het credo. Het stimuleren van milieuvriendelijk gedrag onder de burgers krijgt echter een wrange bijmaak als de overheid zelf een slappe houding aanneemt. Burgers zijn best bereid offers te brengen voor een beter milieu. De inzet wordt helaas minder als diezelfde burger ziet dat de buurman, niet gehinderd door enig milieubesef, ongestoord door kan gaan met milieuonvriendelijk gedrag. De burger verwacht van de overheid maatregelen die voor iedereen gelden. Milieu begint dus óók bij de overheid. Om het goede voorbeeld te geven gaat de overheid volledig over op gebruik van groene stroom.

Zeer milieugevaarlijke stoffen

Het afvalprobleem kan alleen effectief worden opgelost door op termijn slechts schone productie toe te staan. In de tussentijd willen De Groenen een onmiddellijk verbod op het gebruik van en de handel in stoffen die zeer milieuschadelijk zijn en waarvoor nu al goede alternatieven bestaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om het gebruik van cadmium in bierkratjes, PVC en andere chloorverbindingen, dioxinen alsook zware metalen, die bijvoorbeeld worden gebruikt bij de verduurzaming van hout. De overheid zal bovendien actief de conversie van de chloorindustrie bevorderen.

Afvalverbranding

In afwachting van de situatie waarin alleen nog schone en herbruikbare producten zijn toegestaan, moeten we natuurlijk wel iets doen met het vele afval dat in de afgelopen decennia geproduceerd is. De Groenen vinden dat het verbranden van afval tot een minimum beperkt dient te worden. We zijn immers op weg naar onze doelstelling van schone

productie. Het verbranden van afval is slecht voor milieu en gezondheid. Niet alleen leidt dat tot de uitstoot van giftige gassen; je blijft ook zitten met de verbrandingsrest (vliegias), die als chemisch afval moet worden beschouwd. De vliegias wordt nu verwerkt in beton en asfalt, maar komt daar in de loop der jaren door uitloging en de sloop van wegen en gebouwen opnieuw uit vrij. Het bijstoken van afval in cementovens en elektriciteitscentrales wordt verboden. Deze instellingen beschikken niet over de vereiste rookgasreinigingssystemen die de uitstoot van milieugevaarlijke stoffen als dioxinen kunnen voorkomen.

Statiegeldsysteem

Winkels en bedrijven krijgen - zoals in Duitsland - de wettelijke plicht om het verpakkingsmateriaal van hun producten in ontvangst te nemen. Ook de afgedankte producten zelf dienen hergebruikt te worden. Het is noodzakelijk dat het statiegeldsysteem verder wordt uitgebreid, in eerste instantie met al het glaswerk, blik en plastic frisdrankverpakkingen.

Energie

Schone productie als doelstelling betekent ook dat er op termijn alleen plaats is voor schone en duurzame energie. De Groenen willen daarom de kerncentrales zo snel mogelijk sluiten en het invoeren van met kernenergie geproduceerde stroom beëindigen. Het gebruik van fossiele energiebronnen als kolen en olie wordt ontmoedigd. De bestaande kolencentrales worden aan het eind van hun levensduur gesloten.

Tegelijkertijd wordt de toepassing van zonne-, water- en windenergie, die op korte termijn rendabel worden, sterk gestimuleerd. Er komen grote windmolenparken in de Markerwaard en voor de kust in de Noordzee. Onderzocht zal worden op welke manier windmolens beter in het landschap geïntegreerd kunnen worden. Toepassing van fotovoltäische panelen op daken wordt aangemoedigd.

Milieukosten in prijs verwerken

De milieukosten van producten behoren in de prijs verwerkt te worden. Er komt een heffing op bronnen van de kankerverwekkende polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's), zoals auto's, vliegtuigen en diverse fabrieken. Hetzelfde geldt voor bronnen die bovenmatig verantwoordelijk zijn voor de uitstoot van CO₂. Arbeidsintensieve diensten en plantaardige producten (bijvoorbeeld uit natuurvoedingswinkels) behoren in het lage BTW-tarief. Vleesproducten gaan naar het hoge tarief

van 19 procent, behalve vlees afkomstig uit de biologische veeteelt. Onderzoek van het Centraal Planbureau heeft uitgewezen dat zelfs een drie keer zo hoge energieheffing de economie niet schaadt. Wel zorgt ze voor een verschuiving van kosten in het voordeel van arbeid en milieu. De Groenen voeren de ecotax op energie daarom met een factor drie op voor zowel klein- als grootverbruikers. Grootverbruikers worden nu nog gevrijwaard van deze energieheffing, zoals de energieverlindende aluminium-industrie.

Storten van vervuild baggerslib

Het storten van vervuild baggerslib in havens, rivierarmen en uiterwaarden is om redenen van gezondheid en milieu onverantwoord. Alternatieve verwerkingsvormen, zoals verglazing, dienen nadrukkelijk onderzocht te worden.

Water

Schoon drinkwater wordt een steeds schaarser artikel. De Groenen willen een gescheiden waterleidingsstelsel invoeren voor drink- en gebruikswater. Rioolrechten en zuiveringsheffing worden gekoppeld aan het waterverbruik. Regenwater mag niet rechtstreeks verdwijnen in het riool. Hemelwater hoort namelijk in de bodem terecht te komen, opdat het grondwater op peil blijft. Daarom zal op grote schaal asfalt moeten worden weggehaald. Met name grote (bedrijfs)parkeerterreinen worden waterdoorlatend gemaakt.

Naleving milieuregels

Milieu- en afvalbeleid en afvalverwerking blijven een kerntaak van de overheid, en worden niet geprivatiseerd. Handhaving van de milieuwetgeving wordt krachtiger aangepakt door de instelling van een Milieu Inlichtingen en Opsporings Dienst (M.I.O.D.). De overheid behoort ook zelf de milieuregels na te leven, in het bijzonder de Europese regelgeving. De overheid moet evenals particulieren strafrechtelijk vervolgd kunnen worden voor milieu-overtredingen. Politie en justitie moeten meer uren uittrekken voor controle op de naleving van milieuregels.

11. Dierenrechten: respect voor de eigen waarde van het dier

Dieren zijn geen goederen

Dieren zijn nog steeds vogelvrij. Wij eten ze, doen er proeven op en schieten ze dood. Miljoenen dieren worden zo 'geconsumeerd'. Er is wel enige wetgeving voor dieren ontstaan, maar dit heeft niet geleid tot grote verbeteringen. Leghennen worden nog steeds gek in hun kooien, varkens

kunnen niet wroeten en kalveren worden in het donker opgesloten. De dieren worden behandeld als goederen. Voor De Groenen zijn het echter levende wezens die respect verdienen.

Grondwetswijziging

In artikel 21 van de Grondwet is de zorg van de overheid voor de bescherming en verbetering van het leefmilieu vastgelegd. De zorg van de overheid voor het welzijn van het dier moet hieraan worden toegevoegd. Hierdoor zullen de belangen van dieren zwaarder meewegen bij maatschappelijke en politieke besluitvorming.

Nee tenzij

Het 'Nee, tenzij' dient uitgangspunt te zijn voor al het menselijk handelen met dieren. Dit betekent dat het welzijn van dieren in principe niet mag worden aangeast, tenzij er zwaarwegende argumenten zijn en er geen alternatieven zijn om de doelen op een andere manier te bereiken. Het fokken van pelsdieren doorstaat deze toets niet en moet worden verboden. Voor dierproeven dienen meer alternatieven ontwikkeld te worden.

De jacht

De Groenen streven naar een verbod op alle plezier-, oogst- en benuttingsjacht, dus alleen nog professionele beheersjacht. Er mag in geen enkel geval op dieren gejaagd worden in hun voortplantingsperiodes.

Wilde dieren

Het houden van huisdieren die geen gedomesticeerde geschiedenis hebben, wordt verboden. Dat betekent dat uit het wild gevangen dieren, ook als ze niet met uitsterven worden bedreigd, niet meer mogen worden gehouden.

Dieren moeten zichzelf kunnen zijn

Ieder dier in gevangenschap moet zich soortspecifiek kunnen gedragen. Dit betekent dat legbatterijen en intensieve veehouderij op termijn worden afgeschaft. Het omschakelen naar extensieve bedrijfsvoering moet nog meer worden gestimuleerd. Daarvoor moet grond beschikbaar zijn. Er dient dus zo min mogelijk grond aan het landbouwareaal onttrokken te worden. Publiekscampagnes moeten de consument voor scharrelvlees interesseren.

Koe in de wei

Ammoniakuitstoot mag geen aanleiding zijn om de koe het hele jaar op stal te houden. De Groenen willen de koe 's zomers in de wei zien, met in elke wei een schuilboom.

12. Biotechnologie: voorzorgsprincipe

Strikte wetgeving

Na de informatierevolutie van de jaren '90 zal het komende decennium gekenmerkt worden door snelle ontwikkelingen in de biotechnologie. Doordat deze ontwikkelingen potentieel hoge winsten met zich meebrengen, zullen bedrijven geneigd zijn alle geboden mogelijkheden in dit veld te gebruiken. De Groenen kiezen echter voor het voorzorgsprincipe: zolang niet bewezen is dat deze technologieën onschadelijk zijn voor het milieu, dienen ze niet gebruikt te worden. Genemanipulatie moet dus worden gebonden aan strikte wetgeving, die voor iedereen duidelijk is.

Voedselveiligheid

De regering heeft de plicht om al het voedsel dat bestemd is voor menselijke consumptie en dat tot stand gekomen is met behulp van genetische manipulatie te keuren op risico's voor de volksgezondheid.

Het moet worden verboden om aan het publiek voedsel te verkopen dat tot stand is gekomen met behulp van genetische manipulatie zonder dat dit duidelijk op het product is aangegeven. Consumenten moeten een keuzemogelijkheid krijgen en behouden.

Verbod loslaten nieuwe organismen

Het moet worden verboden om genetisch gemanipuleerde organismen vrij te laten in de natuur indien er een mogelijkheid bestaat dat natuurlijke populaties van organismen hier nadelig door beïnvloed worden.

Controle op besmetting

Virale besmetting buiten het laboratorium, ten gevolge van genetisch onderzoek, is zeer wel denkbaar, onder meer door de afwezigheid van bekende afweerstoffen. Een epidemie behoort tot de mogelijkheden. Het infecteren van dieren of planten met synthetische virussen moet daarom aan strikte voorwaarden en vergunningen worden gebonden.

Handhaving verbod op onderzoek wapens voor biologische oorlogvoering

De Groenen pleiten voor een protocol om de naleving van het verbod op de ontwikkeling van biologische wapens te laten controleren op dezelfde voet als dat nu bij de chemische industrie met betrekking tot de ontwikkeling van chemische wapens gebeurt.

Grenzen aan genetisch onderzoek

Zelfs indien omliggende landen uitwijkmogelijkheden bieden menen De Groenen dat er grenzen zijn aan het soort onderzoek dat er in Nederland uitgevoerd kan worden:

- a. Het moet verboden worden om de gang van bevruchte eicel tot foetus te analyseren met de bedoeling om datgene te vernietigen wat niet geschikt is over de gewenste genetische karakteristieken, bijvoorbeeld een bepaalde sekse. Gentherapie dient alleen na de geboorte plaats te vinden.
- b. Genetische tests mogen uitsluitend worden uitgevoerd in het belang van het individu op eigen aanvraag. Tests voor banen, verzekeringen en zo meer moeten worden verboden.
- c. Er moet een verbod komen op pogingen om menselijke eicellen genetisch te manipuleren.

Verbod op het klonen van mensen

Er moet een verbod komen op pogingen om mensen te klonen

Restricties op genetische manipulatie van dieren

Het genetisch manipuleren van dieren moet worden gereguleerd op basis van vergunningen. Het toevoegen van menselijk DNA aan dieren is slechts onder strikte voorwaarden toegestaan, bijvoorbeeld als het gaat om de productie van een bepaald benodigd hormoon. Alles moet eraan worden gedaan om te verzekeren dat genetisch gemanipuleerde dieren niet geplaagd worden door ziekte en gebrek als gevolg van hun behandeling. Waar zulke 'nieuwe soorten' ongezond blijken moet verdere voortplanting verboden worden.

Publieke toegankelijkheid en bezit van informatie

Registers inzake genetische manipulatie en de bedrijven of instellingen die zich met dit onderwerp bezighouden, dienen gemakkelijk toegankelijk te zijn voor het publiek.

13. Ruimtelijke ordening, wonen en infrastructuur: beter benutten wat we hebben

Sprinkhanenplanologie

De open ruimte in Nederland wordt in een angstaanjavend tempo opgeofferd aan nieuwbouwwijken, bedrijventerreinen en infrastructurele projecten. Tegelijkertijd wordt bestaande bebouwing overgeleverd aan vervalprocessen. De Groenen verzet-

ten zich tegen de huidige sprinkhanenplanning, waarbij steeds weer groene gebieden worden opgeslokt door bouwactiviteiten, terwijl er tal van alternatieven zijn. Het ruimtelijke ordeningsbeleid dient te worden omgebogen, zodat de ruimte in de huidige verstedelijkte kernen zo efficiënt mogelijk wordt gebruikt. Het concept van de "compacte stad" wordt niet losgelaten, maar juist inniger omarmd. Regelgeving die 'inbreiding' onnodig bemoeilijkt, wordt versoepeld. Mogelijkheden om binnen de bebouwde kom planschade te verhalen worden beperkt.

Openruimteheffing

Er komt een openruimteheffing van een dusdanige omvang dat het bouwen in de open ruimte niet langer goedkoper is dan bouwen in het stedelijk gebied. Om een verdere versnippering van agrarische en natuurgebieden te voorkomen, moet de rijksoverheid rode contouren trekken, die de grens aangeven voor het stedelijk gebied. Daarbuiten wordt niet gebouwd. De rode contouren gelden voor een periode van tien jaar. Tot aan het vaststellen van de rode contouren komt er een moratorium voor nieuwe uitbreidingen. Wanneer gemeenten beperkt kunnen uitbreiden vanwege ruimtelijke overwegingen, moeten ze de instroom van mensen van buiten kunnen beperken door de eis van economische en/of maatschappelijke binding te stellen. De financieringssysteem van het gemeentefonds wordt zo gewijzigd dat er niet langer een bonus staat op uitbreiden. Bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen moet meer aandacht worden besteed aan het voorkomen van horizonvervuiling.

Randstad overvol

Grote delen van de randstad raken overvol. Verdere verstedelijking is hier onverantwoord, temeer daar er over enige tijd ontspanning optreedt op de woningmarkt. Om verpaupering op langere termijn te voorkomen, moet juist worden geïnvesteerd in de kwaliteit van de leefomgeving. De resterende landbouwgebieden in en om de Randstad moeten behouden blijven en geschikt worden gemaakt voor agrarisch natuurbeheer. Dit geldt bijvoorbeeld voor het bollengebied, dat echter zal moeten omschakelen naar biologische bollenteelt. Daarnaast is er met name in het zuidelijke deel van de Randstad een tekort aan grootschalige recreatiegebieden. Bij de herstructurering van het Westland moet daarom een bos van minimaal 4.000 hectare worden aangelegd.

Zuiderzeelijn

De Groenen staan in beginsel positief

tegenover de aanleg van de Zuiderzeelijn, een snelle spoorverbinding tussen de randstad en het noorden, mits daarbij zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van het bestaande spoorwegennet.

Optimalisering bestaande woningvoorraad

Jarenlang werd in ons land gebouwd voor een jonge bevolking. Nu die vergrijst past het neergezette onderdak steeds minder. Terwijl de bevolking al voor 61 procent bestaat uit één- en tweepersoonshuishoudens, bestaat de huidige voorraad voor 71 procent uit eengezinswoningen en juist die worden nog steeds bijgebouwd. Daardoor wonen steeds meer oudere mensen te ruim en kunnen ze geen kleinere woning vinden. Ook hier moeten we optimaliseren en het onderdak op maat maken door woningen te splitsen. Ook kan de bestaande bebouwde ruimte beter worden benut door verbouw, aanbouw, en opbouw van verdiepingen. Die huizen kunnen dan meteen duurzamer worden gemaakt (zonnecollectoren, warmtepomp, vegetatiedak etc.). Zo is nauwelijks nieuwbouw nodig in het buitengebied en krijgen vervalprocessen minder kans in de naoorlogse woonwijken die toch al moeten worden opgeknapt. Het draagvlak voor voorzieningen als bus en bibliotheek blijft bovendien behouden. Bewoning van recreatiewoningen moet om milieuredenen krachtig worden bestreden.

Grote-stedenbeleid

Er moet meer geld komen voor het Grote-stedenbeleid om de vlucht uit de stad te vermijden. Er komt een duurzame verbouwstrategie voor de bestaande voorraad. In het algemeen heeft duurzaam bouwen nog een te vrijblijvend karakter. Het Bouwbesluit moet op dit punt worden aangescherpt. Verder worden grote investeringen gedaan in hoogwaardig openbaar vervoer. Ook de kleine kernen krijgen meer financiële armslag om de bestaande kernen kwalitatief te verbeteren, zodat een aanslag op het open gebied achterwege kan worden gelaten.

Dubbel grondgebruik

Dubbel grondgebruik krijgt meer aandacht. Overkluizing van wegen en spoorlijnen met woningen en kantoren is een goede optie voor nieuwbouw. Op ringwegen bijvoorbeeld kunnen zoveel nieuwe woningen worden neergezet dat nieuwe woonwijken in het buitengebied volledig overbodig worden. Ook op bedrijventerreinen kan meer bedrijvigheid plaatsvinden op hetzelfde grondgebied. Dat geldt ook voor haventerreinen. Parkeren moet zoveel mogelijk

ondergronds plaatsvinden. Het parkeren van auto's legt nu een veel te groot beslag op de openbare ruimte.

Erfpacht

Erfpachttuitgifte door de gemeenten heeft in theorie als voordeel dat speculatie kan worden tegengegaan (de waardevermeerdering komt ten goede aan de gemeenschap). Helaas gebruiken sommige gemeenten het erfpachtsysteem als melkkoe, waardoor zij in feite zelf als speculant opereren. Bovendien heffen gemeenten al onroerende zaak belasting (OZB). De Groenen vinden dat de wetgeving moet worden aangepast om een einde te maken aan extreme canonverhogingen en grote ongelijkheden tussen verschillende erfpachters, zoals in Amsterdam. De modelverordening van de VNG uit 1988 kan als voorbeeld dienen. Dit model gaat uit van eeuwigdurende erfpacht met een vijfjaarlijkse canonverhoging op basis van een rentepercentage.

Gevaarlijke bedrijven uit woonwijken

De ramp in Enschedé heeft niet alleen pijnlijk duidelijk gemaakt dat de overheid beter moet "handhaven", maar laat ook zien dat er nog altijd bedrijven in woonwijken zijn gevestigd die grote risico's met zich meebrengen op het gebied van de veiligheid en de gezondheid. Onder regie van het rijk moet met spoed een plan van aanpak worden opgesteld om tot een sanering te komen van bedrijven die onverantwoord dicht bij woonwijken staan.

Infrastructuur beter benutten

Nederland vergrijst en krijgt binnen enkele decennia te maken met een bevolkingsdaling als de naoorlogse geboortegolf begint weg te ebbelen. Daaraan vooraf gaat pensionering. Er zal dus minder werkgelegenheid hoeven te worden gecreëerd want jongeren kunnen de plaats innemen van ouderen. Het woon-werkverkeer zal afnemen en geen nieuwe wegverbreding nodig maken. Ook het geslepe met goederen kan verminderen en in milieuvriendelijker banen worden geleid. We gaan infrastructuur overhouden als het roer niet nu al omgaat. Met dat vooruitzicht moeten we bestaande infrastructuur beter benutten en nieuwe alleen aanleggen waar we die door achterstand missen: tramlijnen, kanalen en luchtschipverbindingen. Transportwetenschap en -technologie moeten worden gestimuleerd, want zij bieden ons betere oplossingen dan nog meer beton. Bovendien kunnen we die kennis exporteren en zo ook elders milieu en ruimte sparen, terwijl het ons aan niets hoeft te ontbreken. De aanleg van nieuwe snelwegen is geen oplossing voor fileproblemen,

integendeel, hiermee wordt uiteindelijk alleen maar de groei van het autoverkeer gefaciliteerd. De Groenen verzetten zich tegen allerlei door paars geplande nieuwe snelwegen, zoals de A4 door recreatiegebied Midden-Delfland en de verbinding tussen de A6 en de A9, die onder andere het Naardermeer bedreigt.

Vliegverkeer

De Groenen zien met lede ogen aan dat het vliegverkeer geen strobreed in de weg wordt gelegd. Vliegen zorgt voor een enorme aanslag op de beschikbare fossiele brandstoffen en is dus een van de grote veroorzakers van het broeikas-effect. Bovendien zorgt het vliegverkeer voor ernstige lawaai-overlast in de wijde omgeving van de vliegvelden. Het mag niet verbazen dat De Groenen tegenstander zijn van een verdere toename van dit soort vliegverkeer. Zij wijzen dus ook de aanleg van een nieuwe luchthaven af. Sterker nog, De Groenen zien mogelijkheden genoeg om dit vliegverkeer te verminderen. De volgende beleidsvoorstellen moeten leiden tot een afname van het aantal vluchten.

- Een selectief toelatingsbeleid zorgt ervoor dat lawaaiige, onveilige en laagwaardige vliegbewegingen tot het verleden behoren. Waar mogelijk worden reizen overgeheveld naar de grond. Veel reizen binnen Europa kunnen plaatsvinden via de hogesnelheidslijnen (op bestaand spoor).
- Er komt een belasting op kerosine, en op vliegtickets wordt BTW geheven. De vraag naar vliegvluchten zal afnemen en de treinen kunnen weer een eerlijke concurrentie met de vliegmaatschappijen aangaan.
- De Nederlandse overheid zal zich sterk maken voor de herintroductie van luchtschepen. De nieuwe generatie zeppelins kan met het vliegverkeer concurreren op binnenlandse trajecten en korte-afstandsvluchten. Bovendien zijn zeppelins geschikt voor goederen-transport, surveillances, militair toezicht en toerisme. Rechtstreekse luchtschipverbindingen van regionale luchthavens naar mediterrane vakantiebestemmingen behoren tot de mogelijkheden op de korte termijn. Regionale luchthavens zullen daarvoor geschikt worden gemaakt.
- De overheid streeft verder naar één internationale intercontinentale luchthaven voor Noordwest-Europa. Er dient een gezamenlijke exploitatie te komen van een

vliegveld op het knooppunt van snelle treinen en dat is nabij de Kanaaltunnel.

- Reclamevluchten worden verboden (zij-kanten van zeppelins vervangen dat) en de kleine luchtvaart mag niet meer plaats vinden boven stiltegebieden en grote natuurgebieden.
- Nachtvluchten tussen 23 en 7 uur worden op de Nederlandse luchthavens (inclusief Schiphol) verboden, behalve voor luchtschepen. Er moeten internationale afspraken komen over nachtvlichtverboden. Ook in Duitsland bestaat daar draagvlak voor.

NS en busbedrijven

De vervoersplicht van de overheid moet in stand blijven om een duurzaam alternatief te bieden voor de auto. Het openbaar vervoer heeft nog een wereld te winnen door capaciteitsvergroting, betere dienstverlening, betrouwbaarheid en betere informatie aan reizigers. Het openbaar vervoer moet beter geschikt worden gemaakt voor ouderen, gehandicapten en ouders met jonge kinderen. Een hardere aanpak van sociaal gedrag in het openbaar vervoer is helaas noodzakelijk. Als niet snel een kentering optreedt, verliest de trein aan aantrekkingskracht. De privatisering van het spoor is een regelrecht fiasco en moet zo snel mogelijk worden teruggedraaid. De Groenen zijn wel voorstander van onderzoek naar een andere financiering van het busvervoer. Gedacht wordt aan een vermaatschappijking van busmaatschappijen. De burger wordt dan aandeelhouder van zijn of haar eigen busbedrijf in stad of streek via een aandeel in een 'Financieringsgemeenschap Openbaar Vervoer'. Belastingvrije groenfondsen worden ingezet voor investeringen in het openbaar vervoer.

Goedkoop openbaar vervoer

Het experiment met gratis openbaar vervoer in het Belgische Hasselt heeft geleid tot ruim acht keer zoveel reizigers. De Groenen willen hierop voortborduren door het stadsvervoer zo niet geheel gratis, dan toch veel goedkoper te maken. De financiering hiervan wordt mogelijk gemaakt door de invoering van een lokale OV-heffing, waarvoor de passagier in ruil een abonnement ontvangt.

Behoud onrendabele lijnen

Het openbaar vervoer in het landelijk gebied wordt behouden en zo mogelijk uitgebreid. De rijksoverheid moet niet volstaan met decentralisatie van het openbaar vervoer, maar moet ook meebe-

talen aan het in stand houden van lijnen met een bezettingsgraad van minder dan 40 procent. Onrendabele lijnen bestaan niet; ze worden met slecht beleid gemaakt.

Fietsverkeer

De fiets is een goed vervoermiddel voor de korte afstand. Fietsen is milieuvriendelijk, goed voor onze persoonlijke gezondheid en ons welzijn, en neemt weinig ruimte in beslag. Het fietsverkeer zal worden bevorderd door de aanleg en het onderhoud van fietsroutes, door het scheppen van voldoende stallingsmogelijkheden en door te zorgen voor fietsersvriendelijke verkeersregels. In nieuwbouwwijken zullen tegenover een enkele auto-ontsluiting verscheidene fietsontsluitingen worden gerealiseerd.

14. Automobilititeit: beperking van de rij-rechten

Absolute vermindering aantal auto's

Net als zoveel andere vervuulende elementen neemt ook het aantal auto's toe in Nederland; al zes miljoen daarvan rijden inmiddels rond in ons land. De Groenen willen een vermindering van het aantal auto's en een vermindering van het autogebruik. Het beleid moet niet alleen gericht zijn op het gebruik van de auto maar ook op het bezit daarvan. Dat willen De Groenen overigens alleen als de alternatieven voor het particulier autobezit verder worden uitgebouwd. Projecten met een deelauto mogen rekenen op financiële ondersteuning. De tram keert in veel steden weer terug in het straatbeeld. Openbaar vervoer wordt goedkoper en het taxivervoer wordt als onderdeel daarvan gestimuleerd.

Dorpsauto

Analoog aan de succesvolle collectief beheerde dorpshuizen dient er een stimuleringsprogramma te komen voor dorpsauto's, waarvan de hele gemeenschap gebruik kan maken.

Vergunningenstelsel

Goed flankerend beleid maakt het maatschappelijk draagvlak groter voor een algehele stop op het aantal auto's in Nederland. De Groenen zijn voorstander van een onderzoek naar de mogelijkheid van een vergunningenstelsel voor het hebben van een auto. In een soortgelijk dichtbevolkt land als Singapore wordt al jaren succesvol met dit systeem gewerkt. Gaat er een auto naar de sloop dan komt er een vergunning vrij voor de koop van een nieuwe wagen. Daarnaast zou het rijk niet-gebruikte 'autorechten' kunnen opko-

pen. Als tweede mogelijkheid wordt gedacht aan een quotering van het aantal kilometers of het aantal brandstofliters, via een geleidelijke vermindering daarvan. Omdat het beleid van De Groenen gericht zal zijn op autocontingentering kunnen maatregelen als elektronische tolheffing en accijnsverhogingen (voorzover niet in overeenstemming met het buitenland) achterwege blijven.

Normstelling

Door strikte normstelling voor de uitstoot van auto's wordt tegelijkertijd de druk op autofabrikanten opgevoerd om te komen met voertuigen die milieuvriendelijker zijn. Op termijn mogen auto's in Nederland geen zwaar verontreinigde emissie uitstoten. Onderzoek naar voertuigen die spaarzaam gebruik maken van fossiele brandstoffen wordt uitgebreid. Te denken valt daarbij aan subsidies voor de elektrische auto die opgeladen wordt door zonnepanelen op het eigen dak, of thuis. Het gebruik van gas als brandstof wordt gestimuleerd.

Fiscale maatregelen

Belastingfaciliteiten die het autorijden bevorderen worden afgeschaft. Het OV-gebruik vormt de grondslag voor reiskostenvergoedingen. Het gebruik van dieselbrandstof voor personenauto's, taxi's en bestelauto's wordt met fiscale maatregelen ontmoedigd.

Parkeerbeleid

Het lukt niet het autogebruik terug te dringen, mede doordat gemeenten geen streng parkeerbeleid voeren. De rijksoverheid moet hier met dwingende parkeerwetgeving op inspelen. Zo moet van rijkswege worden voorgeschreven dat alle bebouwde kommen onder eenzelfde regime van parkeerrestricties komen te vallen.

Autovrije zondag

De overheid voert autovrije zondagen in, verplicht voor iedereen. In eerste instantie jaarlijks. De jaarlijkse autovrije zondag moet binnen drie jaar overgaan in een verplichte maandelijkse autovrije zondag.

Verkeersveiligheid

Een verkeersveilige leefomgeving wordt door steeds meer mensen gewenst. De Groenen denken daaraan bij te dragen door in eerste instantie de groei van het autoverkeer tegen te gaan. Ook de snelheid dient te worden begrensd. Op wegen waar de maximumsnelheid nu 50 km/uur bedraagt, moet deze worden teruggebracht tot 30 km/uur, behoudens verbindingswegen. Op snelwegen wordt de limiet teruggebracht naar 90 km/uur.

Automobilisten die herhaaldelijk zijn veroordeeld voor een overtreding die de verkeersveiligheid ernstig in gevaar brengt willen wij de rijbevoegdheid ontnemen.

Vrachtwagenverkeer

Door het introduceren van een inhaalverbod voor het vrachtwagenverkeer op bepaalde trajecten van het wegennet, vindt een betere doorstroming van het verkeer plaats. Vervoer naar binnensteden vindt in de nabije toekomst plaats via zogenoemde stadsdistributiecentra (SDC's). Kleinere, milieuvriendelijke vrachtwagens rijden vanaf die SDC's de goederen de stadskernen binnen.

Elektronische snelweg

De elektronische snelweg kan bijdragen aan een afname van het aantal gedwongen vervoersverplaatsingen. Door de voortdurende telematica-ontwikkelingen is telewerken een alternatief geworden voor het werken op de zaak. De overheid dient meer dan in het verleden te investeren in deze ontwikkelingen.

15. Belastinghervormingen: meer logica in het systeem

Minder belasting op arbeid

De onstuimige economische groei van de laatste jaren heeft verhuld hoe zwak ons systeem staat tegenover werkloosheid. Nederland is de afgelopen jaren steeds rijker geworden. Maar de geluiden over het onbetaalbaar worden van de sociale zekerheid zijn niet van de lucht. Hoe valt dit te rijmen?

Door de hoge belasting- en premiedruk op arbeid en de relatief lage prijzen van energie en grondstoffen worden bedrijven aangemoedigd tot investeringen in energievretende machines en tot een vlucht naar lage-lonenlanden. Ons fiscale stelsel geeft bedrijven dus zowel in groen als in sociaal-economisch opzicht de verkeerde prikkels: het maakt de productie meer vervuilend en pakt de werkloosheid onvoldoende aan.

Vicieuze cirkel

Het probleem is de manier waarop ons sociale-zekerheidsstelsel wordt gefinancierd. Aan de ene kant leidt het afstoten van arbeid tot een daling van de sociale premies door bedrijven, terwijl er juist meer geld nodig is om het toegenomen aantal uitkeringen te betalen. Aan de andere kant leidt het aannemen van arbeid tot een stijging van de afgedragen premies, terwijl dit dan juist minder hard nodig is. Om bij een stijging van de werkloosheid de premie-inkomsten veilig

te stellen is het dus noodzakelijk om de sociale premies te verhogen. Daardoor stijgen dan de loonkosten, wat tot gevolg heeft dat bedrijven mensen gaan ontslaan en hun prijzen opschroeven. Dit betekent nog meer werkloosheid en de noodzaak tot een verdere verhoging van de sociale premies.

Er zit dus een systeemfout in ons sociale-zekerheidsstelsel. Het afstoten van arbeid zou juist moeten leiden tot een verhoging van de afdrachten aan sociale premies door bedrijven. Het aannemen van arbeid zou juist beloond moeten worden met lagere afdrachten.

Verschuiving premieheffing

De Groenen willen de systeemfout in het sociale-zekerheidsstelsel aanpakken. Dit kan door de sociale-premiedruk te verschuiven van arbeid naar toegevoegde waarde. Van de heffing die een bedrijf dan over de toegevoegde waarde gaat betalen mag vervolgens voor elke in dienst zijnde werknemer een bedrag worden afgetrokken ter grootte van de werkloosheidsuitkering die daarmee wordt bespaard. Het heffingspercentage wordt per bedrijfstak zodanig vastgesteld dat de sociale lasten die een bedrijf onder het nieuwe stelsel moet betalen gelijk zijn aan die onder het huidige stelsel. Deze financiering van de sociale zekerheid kost niets meer dan de financiering volgens het huidige stelsel. Zij leidt ertoe dat het aannemen van arbeid wordt beloond in plaats van bestraft, terwijl het afstoten van arbeid minder voordelig wordt omdat dan een uitkeringsequivalent minder kan worden afgetrokken.

Bruto wordt netto

De Groenen willen nog iets verder gaan en op termijn behalve de sociale lasten ook de loonbelasting op de toegevoegde waarde laten drukken. De heffing over de toegevoegde waarde wordt daarmee wel hoger, maar daar staat tegenover dat bedrijven in plaats van bruto lonen nog slechts netto lonen hoeven uit te betalen. Consequentie zal zijn dat we verlost worden van alle aftrekposten. Niemand hoeft er echter op achteruit te gaan, doordat de nettolonen, inclusief aftrekposten, gelijk blijven.

Korte- en lange-termijnplan

Deze verschuiving van loonbelasting en sociale lasten naar de toegevoegde waarde kan geleidelijk, per bedrijfstak worden ingevoerd. Het korte- en het lange-termijnplan van De Groenen vloeien dan geleidelijk in elkaar over omdat dan steeds meer bedrijven nog slechts netto lonen uitkeren, zodat we ons uiteindelijk

niet meer druk hoeven te maken over het werkloosheid veroorzakende effect van te hoge bruto lonen.

Winst in milieu-, sociaal en economisch opzicht

Met een dergelijk fiscaal stelsel blijft volgens De Groenen de sociale zekerheid betaalbaar en wordt de werkloosheid sterk teruggedrongen. Ook kan een aanzienlijke winst worden geboekt in milieu-, sociaal en economisch opzicht. Door de daling in de arbeidskosten wordt het voor bedrijven relatief aantrekkelijker om op energie en grondstoffen te bezuinigen dan op arbeid. Dit zal tevens leiden tot innovatieve investeringen in milieutechnologie. Lagere arbeidskosten maken bovendien arbeidsintensieve activiteiten zoals gezondheidszorg, onderwijs, onderzoek en ontwikkeling, reparaties, service en biologische landbouw weer betaalbaar. Verder maakt dit nieuwe stelsel de weg vrij voor de invoering van het basisinkomen.

16. Duurzame economie: milieuwinst wordt bedrijfswinst

Grenzen aan de groei

De Groenen geloven niet in het sprookje van diverse regeringsnota's dat economische groei juist de redding van het milieu is. Volgens deze nota's zou door economische groei de technologische ontwikkeling gefinancierd kunnen worden die nodig is om de vervuiling per eenheid product terug te brengen. Economische groei betekent echter per definitie meer eenheden product. Dus: ook al zou de vervuiling per eenheid afnemen, dan betekent dit nog geen afname van de vervuiling in zijn totaliteit (Het voorbeeld van de auto spreekt boekdelen: hoewel de motoren zuiniger worden, worden auto's zwaarder en worden meer auto's verkocht; het gevolg is dat er de afgelopen tien jaar de CO₂ uitstoot niet is afgenomen).

Vroeg of laat krijgen we de rekening van de vervuiling gepresenteerd. Het lijkt dus wel zo eerlijk om deze milieuschuld in de groeicijfers tot uitdrukking te brengen. De Groenen zijn dan ook voorstander van een omzetting van de economische groeicijfers in een Duurzaam Nationaal Product (DNP). Bovendien zijn er grenzen aan de groei. Enerzijds is de hoeveelheid grondstoffen en fossiele energie beperkt. Anderzijds raken de mogelijkheden om steeds efficiënter te produceren op den duur uitgeput. Er zijn steeds grotere investeringen nodig om de efficiëntie met een kleine stap te verbeteren. Een economisch systeem gebaseerd op een bronnenverslindende groei zal zichzelf

Milieu-investeringen

De Groenen willen daarom naar een andere groei toe. Deze is gebaseerd op lange-termijnperspectieven en duurzaamheid in plaats van op winstbejag voor de korte termijn. Het belang van de invoering van het hierboven beschreven groene fiscale stelsel is duidelijk. Dit stelsel stimuleert bedrijven om zuiniger om te gaan met onvervangbare natuurlijke bronnen. Dit is echter niet genoeg. Bedrijven moeten worden gestimuleerd om alle fasen van de levenscyclus van hun product milieuvriendelijk te maken. Hiervoor zijn vergaande veranderingen noodzakelijk: veranderingen in de gebruikte grond- en hulpstoffen, veranderingen aan technische installaties en het product, en aanpassingen om afval binnen en buiten het bedrijf te kunnen hergebruiken. Investeringen hierin zijn niet alleen goed voor het milieu, maar ook voor het bedrijf: imago-verbetering, meer efficiëntie, lagere milieuheffingen, minder kosten van opslag en storting van afval, een mogelijke verbetering in de kwaliteit van het product, grotere arbeidsveiligheid en verbeterde arbeidshygiëne.

Korting op toegevoegde-waardeheffing

De vruchten van dergelijke investeringen zullen echter pas op langere termijn geplukt kunnen worden. Daarom willen De Groenen extra kortingen op de toegevoegde-waardeheffing toepassen voor bedrijven die de totale levenscyclus van hun product milieuvriendelijker hebben gemaakt. Deze kortingen kunnen gefinancierd worden door BTW en accijnzen op milieuvriendelijke producten en diensten te verhogen.

Groei arbeidsintensieve en milieuvriendelijke bedrijvigheid

Met het groene fiscale stelsel en de voorgestelde kortingen op de toegevoegde-waardeheffing voor milieuvriendelijk producerende bedrijven willen De Groenen een verschuiving bereiken van groei van vervuilende en arbeidsextensieve sectoren naar arbeidsintensieve en milieuvriendelijke bedrijvigheid.

Bedrijfsleven/multinationals

De Groenen willen dat het bedrijfsleven zich inspant om verantwoord te ondernemen, zowel op sociaal gebied als op dat van het milieu en dat van de mensenrechten. Vooral multinationals dienen zich hierbij aan te sluiten, omdat zij een bijzondere verantwoordelijkheid hebben over de gehele wereld. Wij denken aan concrete verbeteringen op deze gebieden.

Bedrijven worden verplicht om over hun internationale activiteiten verantwoording af te leggen in hun jaarverslag.

Op eigen gebied zullen raden van commissarissen en raden van toezicht in het bedrijfsleven meer democratisering betrachten, bijvoorbeeld door middel van het inbrengen van meer invloed van werknemers en aandeelhouders; deze zullen meerdere (dan tot nu toe gebruikelijk is en zeker nu overheidscommissarissen zullen verdwijnen) commissarissen moeten kunnen benoemen. Om werknemers te stimuleren zich op te werpen als commissaris willen De Groenen dat er meer scholingen en cursussen voor hen worden ingesteld.

17. Basisinkomen: maakt arbeid goedkoper

Individueel

Als alternatief voor het huidige sociale-zekerheidsstelsel kiezen De Groenen voor een individueel basisinkomen voor iedere Nederlander boven de 18 jaar. Het basisinkomen is een onvervreemdbaar inkomen dat iedere burger krijgt, ongeacht zijn inkomsten uit arbeid of bezit en ongeacht het inkomen van een partner. Het basisinkomen verenigt sociale rechtvaardigheid met individuele zelfstandigheid.

Hard minimum

De kern van de zaak is: minimum is minimum. Geen mitsen en maren; met het minimum mag niet worden gesjoemeld. De staat moet onvoorwaardelijk garanderen dat niemand daaronder kan zakken. Eventuele voorwaarden of verplichtingen (bijvoorbeeld om werk te zoeken) komen pas boven dat minimum aan de orde. Voor een dergelijk hard minimum is het basisinkomen de meest efficiënte vorm.

Aanvullende uitkeringen

Het basisinkomen vervangt alle bestaande regelingen voor het minimuminkomen. Niet méér dan dat. De WAO en de WW worden aanvullende uitkeringen, zoals het pensioen al een aanvullende uitkering is op de AOW. Personen die aantoonbaar (door lichamelijke of geestelijke gebreken) niet in staat zijn extra inkomsten te verwerven, kunnen een aanvulling op het basisinkomen krijgen.

Vijfhonderd euro

Wie anno 2002 serieus over een basisinkomen praat, heeft het over ongeveer 500 per persoon per maand. Hoger kan niet, lager hoeft niet. Invoering kost ongeveer 10 miljard extra. De Groenen

willen dit financieren uit de door ons gewenste heffing op de toegevoegde waarde of door de loonstijging gedurende enkele jaren te matigen.

Geleidelijke invoering

De invoering van het basisinkomen zal geleidelijk plaatsvinden. Mensen in loondienst krijgen het basisinkomen vermeld op het loonstrookje. Uitkeringsgerechtigden krijgen in eerste instantie de keus tussen _____ verplichtingen, of een hoger bedrag tegen de gangbare verplichtingen. Invoering via een negatieve voet van de inkomstenbelastingvoet zien wij als een goede methode.

Beter antwoord op flexibilisering

De bedoeling van het basisinkomen is iedereen te verzekeren van een volwaardige plaats in de samenleving. Het basisinkomen mag natuurlijk niet ontaarden in een excuus om zich neer te leggen bij een tweedeling tussen werkenden en niet-werkenden. Niets in het basisinkomen belet ons om (desgewenst) naar volledige werkgelegenheid te streven. Omgekeerd biedt het basisinkomen zoveel praktische voordelen, dat het ook bij volledige werkgelegenheid de moeite waard is. Een van die voordelen is, dat mensen die iets bijverdienen niet op hun (basis-)uitkering worden gekort. Het basisinkomen kan dus veel beter inspelen op de flexibilisering van de arbeidsmarkt dan het huidige sociale stelsel.

Stimulering samenwonen

Een 'groen' voordeel van het basisinkomen is, dat mensen die gaan samenwonen niet worden gestraft met verlies van hun uitkering. Daardoor zullen zij dat vaker doen, wat onder meer tot besparing op het energieverbruik en minder woningbouw kan leiden.

Geëmancipeerd inkomensbeleid

Zolang er nog geen basisinkomen is, steunen De Groenen ieder voorstel dat in de richting van een basisinkomen gaat. Te denken valt aan individualisering van de uitkeringen, invoering van een volksverzekering voor zorg ten behoeve van alleenstaanden met kinderen en verhoging van de belastingvrije voet. Deze maatregelen en de invoering van het basisinkomen kunnen gezien worden als het fundament voor een geëmancipeerd inkomens- en sociale-zekerheidsbeleid.

18. Arbeidsmarkt: banen in de strijd tegen armoede

Inkomensverschillen nemen toe

Nederland is rijk. Het land kent tienduizenden miljonairs. Van gekkigheid weten velen niet meer wat ze met het geld aanmoeten; een derde vliegvakantie, een derde auto en het huis vol met elektrische apparaten. Aan de andere kant staat een grote groep mensen die wel mag toekijken, maar niet aan deze rijkdom mag zitten. De inkomensverschillen zijn onder paars, een regering waarin nota bene de PvdA de premier levert, nog verder toegenomen.

Relatief

Toch valt het armoedeprobleem in Nederland te relativiseren. De armoedegrens in ons land is voor miljoenen mensen in arme ontwikkelingslanden nog altijd een droomsalaris. Ondanks deze relativering is er wel degelijk sprake van een probleem. Toenemende inkomensverschillen leiden tot sociaal-psychologische problemen voor iemand die moeite heeft de eindjes aan elkaar te knopen, terwijl hij om zich heen ziet dat zo'n situatie ogenschijnlijk niet onvermijdelijk is. Verder heeft een onderzoek van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) aangetoond dat armoede ook in Nederland het fysieke welzijn aantast. Mensen met een laag inkomen leven gemiddeld vijf jaar korter dan mensen met een goede inkomenspositie, en verkeren gedurende hun leven twaalf jaar langer in een slechte gezondheid.

Volledige werkgelegenheid

De overheid heeft de taak om de sociaal-economische structuur zodanig te organiseren, dat iedereen die wil werken ook daadwerkelijk aan de slag kan. Dat is de beste armoedebestrijding. Volledige werkgelegenheid is een doelstelling die vaak gezien wordt als utopie; een situatie die nooit meer zal wederkeren. Het loslaten van dit streven betekent evenwel dat veel mensen worden afgeschreven. Daarom is het noodzakelijk dat de overheid een actief beleid blijft voeren op dit front. De Groenen stellen een aantal maatregelen voor waardoor volledige werkgelegenheid daadwerkelijk in zicht komt. Verschillende instrumenten uit ons programma leiden tot aanzienlijk meer banen.

Structurele maatregelen

Allereerst zijn De Groenen voorstander van structurele maatregelen, zoals verwoord in hoofdstuk 15. Ze komen neer op fiscale maatregelen die leiden tot zowel meer werkgelegenheid als een zorgvuldiger omgaan met energie en grondstoffen. De productieveffing en de verhoging van de belastingvrije voet voor de minimum inkomens kunnen leiden tot

tienduizenden extra banen, zonder dat het de staat iets kost.

Flexibilisering

Flexibilisering van de arbeidsmarkt is een trend die zich gestaag doorzet. De Groenen zien deze ontwikkeling veeleer als een uitdaging dan als een gevaar voor de samenleving. Bovendien moet het basisinkomen worden ingevoerd, zodat de flexibele werknemer niet constant wordt geconfronteerd met de sociale dienst en te grote fluctuaties in zijn of haar inkomenspositie. Dan pas wordt flexwerk een volwaardig alternatief voor werkzoekenden. Met het basisinkomen van _____ maand per persoon kunnen duizenden mensen extra aan het werk komen. Met name laaggeschoolden profiteren hiervan en dit zijn nou net de mensen die het meeste hebben te lijden onder de werkloosheid.

Melkertbanen

Mensen die in het door ons voorgestelde systeem van productieveffing en basisinkomen toch niet in staat zijn op eigen kracht aanvullende werkzaamheden te vinden, krijgen in eerste instantie een zogenaamde 'Melkertbaan' in de collectieve sector aangeboden. Het succes van de Melkertbanen heeft bewezen dat maatschappelijke en culturele instellingen grote behoefte hebben aan extra menskracht, en dat uitkeringsgerechtigden dolgraag een zinvolle tijdsbesteding willen. Gezien dit succes willen De Groenen ook additionele banen creëren in sectoren als natuurbeheer, ecologisch verantwoorde landbouw, ontwikkelings-samenwerking, openbaar vervoer en afvalverwerking.

Scholingsprogramma's

Door de vergrijzing en de ontgroening van de samenleving kan binnen afzienbare tijd krapte ontstaan op de arbeidsmarkt. De vraag naar geschikt personeel is in sommige sectoren al groter dan het aanbod. Veel ligt in de handen van die sectoren zelf. Bedrijven zullen zelf veel meer moeten investeren in scholingsprogramma's om de inzetbaarheid van werknemers te vergroten. De overheid heeft de taak de randvoorwaarden te verbeteren opdat meer mensen ongestoord aan (her)scholing kunnen deelnemen. Studeren met behoud van uitkering bijvoorbeeld wordt mogelijk gemaakt. Een en ander sluit aan bij de gedachte van de kenniseconomie.

Ouderen

De Groenen vinden dat ouderen net als jongeren het recht hebben zich in te zetten

voor de maatschappij op de manier die zij verkiezen. Daarom willen we de pensioenleeftijd flexibiliseren, dat wil zeggen dat er geen moment meer zal zijn dat men verplicht moet stoppen met betaalde arbeid in loondienst. Leeftijdsdiscriminatie in het algemeen zal worden bestreden.

Tegengaan niet-gebruik

De armoede wordt met name veroorzaakt door de stijging van de huurlasten en de gemeentelijke heffingen. Het niet-gebruik van voorzieningen voor minima, zoals de individuele huursubsidie, kwijtschelding van gemeentelijke belastingen en de bijzondere bijstand, dient dan ook sterk te worden teruggedrongen. De huursubsidie wordt verhoogd.

19. Ontwikkelingssamenwerking: uitgaan van eigen kracht

Armste landen

De toestand in de armste landen van de wereld is schrikbarend. Zowel schrijnende armoede als niets ontziende expansiedrift veroorzaken ecologische problemen. Bossen worden gekapt voor de energievoorziening, en voor honger vluchtende mensenmassa's laten een gesloopt land achter. Er is een massale, wereldwijde inspanning nodig om de armoede te bestrijden. Noodhulp is aardig, maar structurele oplossingen zijn geboden.

Milieugebruiksruimte

De Groenen vinden dat de milieugebruiksruimte die er voor mensen is evenwichtig moet worden verdeeld zodat voor iedereen op aarde een menswaardige ontwikkeling mogelijk is. Vanuit deze gezichtshoek nemen wij in het Westen ecologisch te veel ruimte in beslag. We zullen wat bescheidener moeten worden en ook anderen ruimte moeten gunnen. Samenwerking en herverdeling, gericht op een duurzame aarde: dát zijn de sleutelbegrippen voor internationale groene politiek. Over de gehele aardbol is een groene beweging in opkomst met het gemeenschappelijke motto: think globally, act locally (denk mondiaal, handel lokaal).

Gerichte ontwikkelingssteun

Voor De Groenen zijn de talenten en de vermogens van de mensen zelf het uitgangspunt. Ontwikkelingssteun moet de mensen niet het werk uit handen nemen, maar belemmeringen slechten die mensen ondervinden als ondernemer, of als opbouwende kracht in de samenleving. Ondernemerschap dient te worden gestimuleerd, evenals uitwisseling van kennis.

Kwijtschelding van schulden is voor een aantal landen nodig om uit de negatieve spiraal te kunnen komen. Ontwikkelingshulp zal op een realistisch niveau gebracht moeten worden, zodat er binnen maximaal 50 jaar mondiaal van een gelijke verdeling van de beperkte milieugebruiksruimte sprake is.

Export en import

De Groenen zijn voorstander van een Europees beleid van gerichte protectionistische maatregelen, zowel voor de export als voor de import. Basis moet zijn het principe 'zelf-afhankelijkheid'. De EU bepaalt of producten met minder ecologische gevolgen in Europa zelf kunnen worden geproduceerd. Is dat het geval dan worden die producten beschermd tegen ongewenste import. Exportproducten die elders verstorende effecten hebben horen niet te worden uitgevoerd. Export van landbouwoverschotten moet tot het verleden behoren. Voor producten die worden ingevoerd behoort een eerlijke prijs te worden betaald.

20. Migranten: de aarde delen

Scheve verhoudingen

Menselijkerwijs gesproken, dienen alle grenzen open te staan voor iedereen. Dit is voor de komende jaren echter een onhaalbare kaart. De huidige verhoudingen in de wereld maken dat onmogelijk. Ze zijn, mede door onze eigen invloed in het verleden, ernstig scheef gegroeid. We zullen alles in het werk moeten stellen om de verhouding tussen Noord en Zuid in de wereld weer in evenwicht te krijgen. Zolang de ongelijkheid nog bestaat moeten wij een terughoudend toelatingsbeleid voeren, want ons land kan de toestroom anders niet aan.

Europees vluchtelingenbeleid

Het huidige regeringsbeleid is hierin echter doorgeslagen. Het beleid is te restrictief waardoor kwetsbare groepen het slachtoffer dreigen te worden. Uitzettingen naar zogenaamd veilige landen moeten direct worden stopgezet als uit rapporten van de Verenigde Naties en Amnesty International blijkt dat dergelijke landen helemaal niet zo veilig zijn. Nederland is geen eiland in de wereld en moet verantwoordelijkheid nemen voor zijn deel van de mondiale vluchtelingenstroom. De Groenen zijn bovendien van mening dat een rijk land als Nederland ook diep in de buidel mag tasten voor de opvang van vluchtelingen in de buurlanden van door oorlog getroffen landen. Verder zijn we voorstander

van een Europees vluchtelingenbeleid; niet om het aantal vluchtelingen in te dammen, maar om een meer evenwichtige spreiding tot stand te brengen.

Illegalen

Migranten zonder verblijfsvergunning, die soms al jaren in Nederland wonen, werken en belasting betalen, dreigen alsnog uitgezet te worden. Voor deze mensen, die vaak geheel in Nederland zijn geïntegreerd, moet in Nederland plaats zijn. Illegalen mogen niet worden uitgesloten van eerste levensbehoeften zoals gezondheidszorg en onderwijs.

Integratie

De inspanning van de overheid dient zowel gericht te zijn op inburgering van de vreemdeling als op tolerantie van de Nederlanders ten aanzien van andere culturen. Voor nieuwkomers zijn taalcursussen van groot belang, maar zij kunnen ook ingevoerd worden in het Nederlandse vrijwilligerswerk. De overheid kan 'stages' in de samenleving initiëren, waarvan autochtonen en allochtonen beide profijt hebben. Ook mensen in afwachting van een beslissing over hun status moeten hieraan deel kunnen nemen. Voorop dient te staan dat burgers en gasten de Nederlandse cultuur kennen en respecteren. Nederlanders moeten zelf ook meer onderricht krijgen in de Nederlandse cultuur en geschiedenis. Mensen die een permanente vergunning tot verblijf aanvragen dienen onze taal afdoende te beheersen en enige kennis te hebben van onze cultuur. Ook dienen zij expliciet onze grondwet te onderschrijven.

Migratiebeleid

De Groenen vinden niet dat het beleid de migratiestromen moet volgen, maar dat de migratiestromen het beleid moeten volgen. Er dienen projecten te komen voor remigratie en emigratie. De regels voor vrijwillige terugkeer moeten worden versoepeld.

21. De Europese Unie: uitbreiden en integreren

Beleid van de Europese Unie

De Groenen willen dat Nederland zich in de Europese Unie inzet voor een beleid dat meer gericht is op milieubehoud en werkloosheidsbestrijding dan op economische groei. Samen met de Europese Federatie van Groene Partijen willen wij ijveren voor ecologische belastinghervormingen die leiden tot een zorgvuldiger omgaan met energie en grondstoffen en tot goedkopere werkgelegenheid. Wij staan sceptisch tegenover grote investe-

ringen in de infrastructuur op Europees niveau.

Uitbreiding Europese Unie

De Groenen hopen spoedig Polen, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Hongarije, Estland, Letland, Litouwen, Malta en Cyprus te kunnen verwelkomen als nieuwe leden van de Europese Unie. Wij verwachten dat Roemenië en Bulgarije spoedig zullen volgen. Na de uitbreiding van de Europese Unie tot 27 leden willen wij dat de Europese Commissie de mogelijkheden van toetreding van Moldavië, Oekraïne en Rusland onderzoekt. Wij staan sceptisch tegenover de kandidatuur van Turkije. Wij willen dat Turkije de rechten van de Koerdische minderheid aanzienlijk verbetert.

Wij willen het Europese Parlement niet vergroten. Als norm voor de besluitvorming willen we dat Europese wetgeving ontstaat door een voorstel van de Europese Commissie, die door het Europees Parlement en een gekwalificeerde meerderheid van de Raad van Ministers wordt goedgekeurd.

Europese veiligheidsstructuur

De Groenen ondersteunen de militaire integratie binnen de Europese Unie. Voorop staat dat Nederland en elke staat het soevereine gezag houdt over zijn krijgsmacht en in staat blijft deze krijgsmacht onder een gemeenschappelijk commando weg te halen. Uitbreiding van de NAVO is voor ons acceptabel als ook

Rusland en de Oekraïne uitzicht op volwaardig lidmaatschap wordt geboden.

22. Internationaal beleid: een vredige en democratische wereld

Constructieve rol Nederland

Democratie, respect voor ons leefmilieu, respect voor de verscheidenheid en eigen waarde van volken en culturen en een rechtvaardige verdeling van de welvaart, dat zijn onze uitgangspunten voor het buitenlands beleid. Dit moet ertoe leiden dat de aarde leefbaar blijft, voor een bevolking die zich op den duur getalmatig zal stabiliseren. Nederland kiest, als het aan De Groenen ligt, voor een constructieve rol in de grote internationale organisaties. Feller dan tot nu toe zal ons land zich inzetten voor een groene wereld.

Vrede afdwingen

Voor wereldvrede is meer nodig dan goede wil. De Groenen zijn blij met de instelling van het Internationaal Strafhof. Wij vinden het echter een kwalijke zaak dat de Verenigde Staten, het land dat veruit het meeste oorlog voert, niet wil ratificeren. Wij willen dat tekort aanvullen met Europese of nationale wetgeving. De Groenen pleiten voor bindende rechtspraak door het Internationaal Gerechtshof voor alle landen.

Verenigde Naties

Wij willen dat Nederland in de Verenigde Naties opkomt voor de daarin niet verte-

genwoordigde volkeren, zoals onder meer de Inuit, de Tibetanen, de Koerden, de Palestijnen en de Indianen. Nederland zal voorstellen om sancties op te leggen aan landen die de internationale gedragscode betreffende wapenhandel schenden. Wij willen ook een aanscherping van deze gedragscode, zodat de productie en verspreiding van antipersoneelsmijnen en andere inhumane wapens tot het verleden gaan behoren.

Veiligheidsraad

De Groenen willen de representativiteit van de Veiligheidsraad vergroten door het permanente lidmaatschap af te schaffen en het aantal zetels te verhogen. Met het afschaffen van permanente leden vervalt ook het vetorecht.

Groen Mobiele Brigade

Het Nederlandse leger kan bij grote milieurampen in binnen- en buitenland worden ingezet als Groen Mobiele Brigade. Geweldloze weerbaarheid is een belangrijke methode voor verzet tegen onderdrukking. Wij willen dat het Ministerie van Defensie hiervoor cursussen organiseert ten behoeve van vakbondsmensen, journalisten, onderwijzers en studenten in landen waar de democratie kwetsbaar is.

Aldus vastgesteld op 15 december 2001 te Utrecht door het 27^e partijcongres van De Groenen

De Groenen

Postbus 1251

3500 BG UTRECHT

Tel.: 030-2381700

Fax: 030-2381701

E-mail: info@degroenen.nl

Website: www.degroenen.nl